

มุมมองของเกษตรกรและผู้เกี่ยวข้องต่อการดำเนินงานของเกษตรกรพันธะสัญญา

คณะผู้วิจัยได้มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเรื่องเกษตรกรพันธะสัญญา ในกลุ่มผู้เกี่ยวข้อง ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงได้จัดประชุมเชิงปฏิบัติการ มีการเชิญเกษตรกร นายหน้าจากบริษัท (โบรกเกอร์) และผู้ทรงคุณวุฒิด้านเกษตรกรพันธะสัญญา มาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น 2 ครั้ง แต่แต่ละครั้งจะมีผู้เข้าร่วมราว 40 คน และมีผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งมีประสบการณ์เกี่ยวกับเกษตรกรพันธะสัญญา อีกครั้งละ 3-7 ท่าน มีการประชุมกลุ่มย่อย และประชุมรวม

12.1 วัตถุประสงค์การประชุม

การประชุมมีวัตถุประสงค์เพื่อระดมความคิดเห็นของเกษตรกรต่อการเกษตรระบบพันธะสัญญา จากตัวแทนเกษตรกรในจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดลำพูน เปิดโอกาสให้เกษตรกร นักวิจัยและวิทยากรผู้ทรงคุณวุฒิ ได้แลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น พร้อมทั้งข้อเสนอแนะในประเด็นต่างๆระหว่างกัน วิเคราะห์ผลกระทบต่อเกษตรกรในการเกษตรระบบพันธะสัญญา ในจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดลำพูน นำเสนอผลงานวิจัยของโครงการฯ บางส่วนต่อตัวแทนเกษตรกรในระบบพันธะสัญญา และ เพื่อนำข้อมูลและข้อคิดเห็นที่ได้จากการประชุมไปปรับปรุงผลงานวิจัย

12.2 ผู้เข้าร่วมประชุม

ครั้งที่ 1 มีจำนวนเกษตรกรและผู้เกี่ยวข้องที่มาร่วมประชุมจำนวน 32 คน เป็นเกษตรกรและผู้เกี่ยวข้องในการปลูก มันฝรั่ง ถั่วเหลืองฝักสด พริก ข้าวโพดหวาน ข้าวโพดฝักอ่อน ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ และผู้เลี้ยงสุกร ส่วนวิทยากรและผู้ทรงคุณวุฒิทั้งหมด 7 คน บวกด้วยนักวิจัย และผู้ช่วยอีก 10 คน รวมทั้งหมด 49 คน

ครั้งที่ 2 มีจำนวนเกษตรกรและผู้เกี่ยวข้องที่มาร่วมประชุมจำนวน 37 คน เป็นเกษตรกรและผู้เกี่ยวข้องในการปลูก มันฝรั่ง ถั่วเหลืองฝักสด พริก ข้าวโพดหวาน ข้าวโพดฝักอ่อน ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ ผู้เลี้ยงสุกร ไก่ และ ปลา ส่วนวิทยากรและผู้ทรงคุณวุฒิทั้งหมด 3 คน นักวิจัย และผู้ช่วยอีก 6 คน รวมทั้งหมด 46 คน

12.3 ผลการประชุมครั้งที่ 1 ข้อดี ข้อเสียของเกษตรกรพันธะสัญญา และข้อเสนอแนะ

การประชุมได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเรื่องข้อดี และข้อเสียของเกษตรกรพันธะสัญญา และข้อเสนอแนะ โดยมีการแบ่งกลุ่มย่อย 3 กลุ่ม หลังจากนั้นมีการนำเสนอผลการประชุมกลุ่มย่อย และแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิ และนักวิจัยในที่ประชุมรวม ได้ผลดังนี้

12.3.1 กลุ่มย่อยที่ 1 พริกขี้หนูและถั่วเหลืองฝักสด

ก. ข้อดี

กลุ่มได้ระบุข้อดีของการทำพริก และถั่วเหลืองฝักสด ในระบบเกษตรพันธะสัญญาดังนี้

1. มีการสนับสนุนปัจจัยการผลิต และเงินทุนในรูปแบบของสินเชื่อ

บริษัท หรือโบรกเกอร์ จัดเตรียมเงินทุนและค่าใช้จ่ายในการไถพรวน ขึ้นแปลงให้เกษตรกร และจัดเตรียมพันธุ์ ปุ๋ย ยา ให้กับเกษตรกร โดยเงินทุน พันธุ์ ปุ๋ย และยา ที่จัดเตรียมไว้เป็นในรูปแบบของการให้ยืมโดยไม่มีการคิดดอกเบี้ย ซึ่งราคาจะเปลี่ยนแปลงไปตามราคาตลาด และในเกษตรกรบางรายอาจได้รับราคาที่สูงกว่าท้องตลาด

2. มีตลาดรองรับผลผลิต สามารถขายผลผลิตได้แน่นอน

บริษัทจะรับซื้อผลผลิตที่เกษตรกรผลิตได้โดยไม่จำกัดปริมาณ ดังนั้นเกษตรกรสามารถขายผลผลิตที่ได้ตรงตามคุณภาพที่กำหนดทั้งหมดให้กับบริษัท

3. มีการประกันราคารับซื้อที่แน่นอน

มีการตกลงเรื่องราคาที่บริษัทประกันไว้ก่อนการผลิตในแต่ละรุ่น ซึ่งเกษตรกรสามารถรู้ถึงราคาที่จะได้รับก่อนการปลูกในแต่ละรุ่น

4. มีการรับซื้อผลผลิตทุกเกรด หรือ คละเกรด

บริษัทจะรับซื้อผลผลิตที่เกษตรกรผลิตได้โดยไม่มีการคัดเกรด ดังนั้นเกษตรกรสามารถขายผลผลิตที่ได้ตรงตามคุณภาพที่กำหนดทั้งหมดให้กับบริษัท

5. ยกหนี้สินให้ในกรณีเกิดภัยธรรมชาติ

ในกรณีที่เกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติ เช่น น้ำท่วม บริษัทจะยกหนี้ในส่วน of ค่าใช้จ่ายในการไถพรวน ขึ้นแปลง พันธุ์ ปุ๋ย และยา ที่บริษัทให้สินเชื่อกับเกษตรกรทั้งหมด ซึ่งในส่วน of ถั่วเหลืองฝักสดนั้น เกษตรกรจะได้รับค่าชดเชยรายละ 1,000 - 2,000 บาท ตามความเหมาะสม

6. มีเจ้าหน้าที่ส่งเสริมของบริษัทดูแลตลอดฤดูกาลผลิต

บริษัทจะจัดส่งเจ้าหน้าที่ของบริษัท หรือ โบรกเกอร์ เข้าไปตรวจสอบ และดูแล ให้คำปรึกษาแก่เกษตรกรตั้งแต่เริ่มปลูกตลอดจนถึงการเก็บเกี่ยว หากเกิดโรคระบาด และแมลงกัดกินทำลายพืชผล เจ้าหน้าที่หรือโบรกเกอร์ก็จะให้คำปรึกษา และจัดหาที่มีคุณภาพมาให้เกษตรกร

7. มีการรวมกลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนแรงงานกัน

บริษัทได้แบ่งกลุ่มเกษตรกรออกเป็นกลุ่มเพื่อวางแผนการผลิตซึ่งเกษตรกรแต่ละกลุ่มจะเริ่มปลูกเหลื่อมกัน เมื่อถึงเวลาเก็บเกี่ยวเกษตรกรแต่ละกลุ่มก็มีผลผลิตที่ออกเก็บเกี่ยวเหลื่อมกัน จึงทำให้มีแรงงานแลกเปลี่ยนที่เพียงพอต่อการเก็บเกี่ยว

8. บริษัทสนับสนุนค่าขนส่ง

บริษัทมีรถขนส่งมารับผลผลิตถึงหน้าฟาร์มของเกษตรกร ทำให้เกษตรกรไม่ต้องเสียค่าขนส่งเอง

9. ไม่มีการผูกมัดด้วยการเซ็นสัญญา รวมทั้งให้อิสระในการเลือกวิธีการผลิต

ในการทำสัญญากับบริษัทนั้นเป็นการทำในรูปแบบสัญญาปากเปล่า คือ บริษัทจะมีโบรกเกอร์ที่เป็นคนในพื้นที่และรู้จักมักคุ้นกับเกษตรกรเป็นอย่างดี ซึ่งจะไม่มีการเซ็นสัญญาผูกมัดกับเกษตรกร เป็นการไว้เนื้อเชื่อใจกันระหว่างเกษตรกรกับโบรกเกอร์ และบริษัทไม่ได้เข้มงวดในขั้นตอนการผลิตมากนัก เป็นเพียงข้อเสนอแนะในการผลิต จึงทำให้เกษตรกรรู้สึกว่าตนเองไม่ถูกผูกมัด และมีอิสระในการเลือกวิธีเพาะปลูก

10. มีการวินิจฉัยโรค ในกรณีพืชเป็นโรคให้เกษตรกรฟรี

บริษัทมีการส่งเจ้าหน้าที่มาตรวจสอบในกรณีพืชเป็นโรคระบาด และนำพืชที่เป็นโรคไปตรวจวินิจฉัยหาสาเหตุ และหาตัวยารักษาต่างๆ มาให้เกษตรกร โดยการตรวจวินิจฉัยนั้นเกษตรกรไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายใดๆ

11. มีการสร้างงานตลอดทั้งปี

เนื่องจากพืชที่บริษัทส่งเสริมเป็นพืชที่ปลูกหลังจากการทำนาข้าวแล้ว และสามารถทำได้ตลอดช่วงฤดูร้อนและฤดูหนาว เพื่อรอการเพาะปลูกข้าวในฤดูฝนถัดไป ซึ่งทำให้เกษตรกรมีงานทำตลอดทั้งปีแทนการออกไปหางานทำนอกพื้นที่

ข. ข้อเสีย

กลุ่มได้ระบุข้อเสียของการทำพริก และถั่วเหลืองฝักสด ในระบบเกษตรพันธะสัญญาดังนี้

1. มีการใช้สารเคมีในระดับสูงมาก

เนื่องจากการทำเกษตรระบบพันธะสัญญานั้นเกษตรกรจะต้องใช้สารเคมีตามที่บริษัทกำหนด ซึ่งมีจำนวนการใช้สารเคมีในปริมาณที่สูง ทำให้เกษตรกรไม่อาจหลีกเลี่ยงในการใช้ได้

2. ขาดสวัสดิการดูแลสุขภาพของเกษตรกร

สืบเนื่องจากการใช้สารเคมีในระดับสูงตามข้อกำหนดของบริษัท ทำให้เกษตรกรได้รับความเสี่ยงที่อาจเกิดอันตรายต่อสุขภาพ ซึ่งทางบริษัทได้มีการดำเนินการในด้านการดูแลสุขภาพของเกษตรกร หรือแม้แต่การตรวจสอบสารเคมีในเลือดก็ตาม

3. บริษัทไม่มีระบบ การติดตามเรื่องสิ่งแวดล้อม และสุขภาพ

เช่นเดียวกับการดูแลสุขภาพของเกษตรกรที่กล่าวไปแล้วในข้างต้น บริษัทยังขาดการติดตามตรวจสอบ ผลจากการใช้สารเคมีและยังขาดการดูแลสุขภาพสิ่งแวดล้อมในชุมชน ซึ่งเป็นที่ผลิตสินค้าเข้าบริษัท

4. เกษตรกรไม่มีโอกาสเจรจาต่อรองกับบริษัทโดยตรง

เกษตรกรไม่สามารถเข้าถึงบริษัทได้โดยตรง ซึ่งเกษตรกรจะทำการผลิตโดยทำสัญญาหรือข้อตกลงต่างๆ ผ่านโบรกเกอร์ หรือ เจ้าหน้าที่ของบริษัท ทำให้เกษตรกรไม่สามารถต่อรองเรื่องผลประโยชน์ต่างๆ ที่เกษตรกรควรจะได้รับกับบริษัทได้ เช่น ในเรื่องความเสียหายต่างที่เกิดจากภัยธรรมชาติต่าง หรือ ความเสียหายจากโรคระบาด เป็นต้น

5. ขาดอำนาจต่อรองด้านราคา

เช่นเดียวกับการต่อรองในด้านต่างๆ ที่เกษตรกรไม่สามารถต่อรองได้ดังที่ได้กล่าวไปข้างต้น ราคาก็เป็นเรื่องสำคัญที่เกษตรกรไม่มีอำนาจการต่อรองใดๆ กับบริษัท บริษัทจะใช้กลวิธีซึ่งจะทำให้เกษตรกรไม่

สามารถต่อรองได้คือ การให้สินเชื่อปัจจัยการผลิต และรับซื้อทั้งหมดโดยไม่จำกัดปริมาณ แต่บริษัทจะรับซื้อในราคาประกันที่บริษัทกำหนดเท่านั้น

6. พืชบางชนิด เช่น พริกซูปเปอร์ฮอท ไม่มีการประกันราคารับซื้อ

กลวิธีการให้สินเชื่อปัจจัยการผลิต และรับซื้อทั้งหมดโดยไม่จำกัดปริมาณ แต่บริษัทจะรับซื้อในราคาประกันที่บริษัทกำหนดเท่านั้นซึ่งในพืชบางชนิด เช่น พริกซูปเปอร์ฮอท ไม่มีการประกันราคาจะเป็นไปตามราคาของบริษัทกำหนดเป็นวันๆไป โดยบริษัทอ้างว่าเป็นราคาตลาด ซึ่งความจริงแล้วราคาที่ได้เป็นราคาที่ต่ำกว่าท้องตลาด

7. เกษตรกรไม่ได้ทราบข่าวสารเกี่ยวกับระบบการตลาดของพืชนั้น ๆ

บริษัทมิได้ให้ข้อมูลข่าวสารต่างๆ ของระบบตลาดทั่วไป เช่น วิธีการผลิต การคัดเกรด การซื้อขาย รวมถึงราคาที่เป็นไปตามท้องตลาดทั่วไป ของพืชที่ตนเองส่งเสริมแก่เกษตรกรดั่งนั้นเกษตรกรจะไม่ทราบเลยว่าโดยทั่วไปแล้วขั้นตอนต่างๆ หรือราคาทั่วไปในตลาดเป็นอย่างไร เกษตรกรจะทราบเท่าที่บริษัทบอกเท่านั้น

8. เกษตรกรไม่ได้รับการชี้แจงอย่างชัดเจนในเรื่องการคัดคุณภาพผลผลิต

การคัดคุณภาพผลผลิตของบริษัทนั้นไม่มีความชัดเจนและเที่ยงตรง คือ ในช่วงเวลาที่บริษัทประกันราคาสูง หรือ ปริมาณผลผลิตของเกษตรกรสูง บริษัทจะเข้มงวดในการตรวจคัดเกรด มีฐานในการคัดเกรดสูง เช่น ผลผลิตต้องไม่มีรอยแตก ต้องมีผิวเรียบไม่เป็นรอย เป็นต้นแต่เมื่อใดที่ราคาประกันต่ำ หรือ ปริมาณผลผลิตของเกษตรกรต่ำ บริษัทจะไม่เข้มงวดในการตรวจคัดเกรด ซึ่งจะมีฐานในการคัดเกรดต่ำกว่าปกติ เช่น ผลผลิตสามารถมีรอยแตกได้ เป็นต้น ซึ่งทำให้เกษตรกรสับสน ก่อให้เกิดความเข้าใจผิดและถูกเอารัดเอาเปรียบได้

9. ขาดการดูแลและติดตามจากหน่วยงานของภาครัฐ

เนื่องจากการทำเกษตรระบบพันธะสัญญาจะมีเจ้าหน้าที่ของบริษัทเข้ามาส่งเสริม จึงทำให้เจ้าหน้าที่จากหน่วยงานของภาครัฐไม่ได้เข้ามาดูแลช่วยเหลือแก่เกษตรกร ซึ่งในบางครั้งบริษัทก็ได้ดูแลหรือช่วยเหลืออย่างเต็มที่

ค. ข้อเสนอแนะ

กลุ่มได้ระบุข้อเสนอแนะในการผลิตพริก และถั่วเหลืองฝักสด ในระบบเกษตรพันธะสัญญาดังนี้

1. บริษัทควรมีสวัสดิการดูแลสุขภาพของเกษตรกร
2. เกษตรกรควรมีส่วนร่วมในการกำหนดราคา
3. บริษัทควรมีการกำหนดราคาประกันอย่างชัดเจน และเป็นธรรม
4. บริษัทควรเปิดโอกาสให้เกษตรกรเข้าถึงบริษัทโดยตรง
5. บริษัทควรมีระบบ การติดตามเรื่องสิ่งแวดล้อม และสุขภาพ
6. บริษัทควรมีการชี้แจงอย่างชัดเจนในเรื่องการคัดคุณภาพผลผลิตที่รับซื้อ
7. บริษัทอยากให้มีการตรวจวิเคราะห์โรคพืช และจัดหาตัวยาที่สามารถแก้ปัญหาได้อย่างถาวร
8. หน่วยงานภาครัฐควรเข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยเหลือเกษตรกร

12.3.2 กลุ่มย่อยที่ 2 มันฝรั่ง พริกขูปเปอร์ฮอท ข้าวโพดฝักอ่อน ข้าวโพดหวาน และข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์

ก. ข้อดี

กลุ่มได้ระบุข้อดีของการปลูก มันฝรั่ง พริกขูปเปอร์ฮอท ข้าวโพดฝักอ่อน ข้าวโพดหวาน และข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ในระบบเกษตรพันธะสัญญา ดังนี้

1. มีแหล่งรับซื้อที่แน่นอน

เกษตรกรทุกพืชแสดงความคิดเห็นที่ตรงกันในเรื่องของการทำเกษตรพันธะสัญญาเป็นการช่วยลดความเสี่ยงด้านการตลาดของเกษตรกรให้มีแหล่งรับซื้อผลผลิตที่แน่นอน ผลผลิตตามจำนวนที่ได้ทำพันธะสัญญาไว้จะถูกรับซื้อหมดโดยนายหน้าหรือบริษัทที่เกษตรกรทำพันธะสัญญาด้วย

เกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพดฝักอ่อนให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า ในกรณีข้าวโพดฝักอ่อน ซึ่งเป็นพืชที่มีระยะเวลาการเพาะปลูกสั้น ส่งผลให้เกษตรกรสามารถเพาะปลูกได้หลายรุ่นในหนึ่งปี ถ้ามีระบบชลประทานที่ดี บริษัทเองก็จะรับซื้อผลผลิตทั้งหมดโดยไม่มีผลผลิตตกค้างเลย สื่อให้เห็นถึงความแน่นอนของการมีแหล่งรับซื้อ และหากเกษตรกรมีความสามารถในการเข้าถึงแหล่งน้ำจะสามารถเพิ่มรายได้โดยการเพิ่มจำนวนรุ่นในการปลูกข้าวโพดฝักอ่อน

2. ราคาผลผลิตตามพันธะสัญญาอยู่ในระดับดีกว่าท้องตลาด

นอกจากการมีแหล่งรับซื้อที่แน่นอนแล้ว ราคาที่เกษตรกรได้รับตามพันธะสัญญา ในกรณีของข้าวโพดฝักอ่อน ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ และพริกขูปเปอร์ฮอท ยังมีราคาสูงกว่าท้องตลาดทั่วไป และในทุกพืชเกษตรกรเห็นว่าราคาของผลผลิตตามพันธะสัญญามีความผันผวนน้อย ทำให้เกษตรกรมีรายได้ที่ค่อนข้างแน่นอนและมีความรู้สึกถึงความมั่นคงทางรายได้ของครอบครัวเกษตรกร

3. มีสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษร และมีสัญญาคู่ฉบับ

ในกรณีของข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ และมันฝรั่งมีสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษร และบริษัทได้ให้เอกสารสัญญาคู่ฉบับไว้กับตัวเกษตรกรเก็บไว้ นอกจากนี้ในกรณีของสองพืชนี้ ก่อนการทำสัญญานายหน้าของบริษัท ได้มีการอธิบายถึงลักษณะของสัญญา รายละเอียดของราคาผลผลิตและราคาปัจจัยการผลิต รวมถึงรายละเอียดการหักชำระเงิน ก่อนการทำสัญญา

4. มีการประกันราคาขั้นต่ำ

การทำเกษตรพันธะสัญญาที่มีการระบุราคาขั้นต่ำของผลผลิตที่เกษตรกรจะได้รับจากบริษัทหรือนายหน้า เช่นในปีการเพาะปลูก 2553 ข้าวโพดฝักอ่อนมีการประกันราคาขั้นต่ำที่ 20-21 บาทต่อกิโลกรัม ส่วนข้าวโพดหวานมีการประกันราคาขั้นต่ำที่ 3.50 บาทต่อกิโลกรัม ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์มีการประกันราคาขั้นต่ำอยู่ที่ 9.70 บาทต่อกิโลกรัม ทำให้เกษตรกรสามารถทราบถึงราคาขั้นต่ำที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เป็นการลดความเสี่ยงในเรื่องของราคา ในส่วนของข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ นอกจากการกำหนดราคาประกันขั้นต่ำแล้ว ยังไม่มีการกำหนดรายได้ขั้นต่ำไว้สำหรับกรณีที่ไม่สามารถเก็บผลผลิตได้เลย ไร่ที่ไร่ละ 3,500 บาท ที่เป็นเช่นนี้อาจสืบเนื่องมาจากข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ เป็นพืชที่ใช้

ระยะเวลาการเพาะปลูกลาน บริษัทจึงต้องการชดเชยการเสียโอกาสใช้ที่ดินของเกษตรกร จึงกำหนดรายได้ขั้นต่ำที่จะเกษตรกรต้องได้ไว้

5. มีการกำหนดค่าตอบแทนการบำรุงรักษาเพิ่มเติม

ในกรณีของข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ ถ้าผลผลิตของเกษตรกรได้มากกว่า 500 กิโลกรัม ก็จะได้รับเงินส่วนเกินผลผลิตตามราคาประกัน ซึ่งอยู่ที่กิโลกรัมละ 9.70 บาท เช่นเดียวกันกับกรณีของมันฝรั่ง มีการระบุในสัญญาไว้ว่าหลังจากการปลูก 90 วัน ถ้าแปลงของเกษตรกรไม่มีโรคและแมลง นายหน้าก็จะให้เงินค่าตอบแทนบำรุงรักษาเพื่อเป็นโบนัสแก่เกษตรกรกิโลกรัมละ 0.20 บาท

เกษตรกรเห็นว่าเป็นข้อดีของการผลิตในระบบพันธะสัญญาเพราะเหมือนเป็นรางวัลสำหรับการดูแลเอาใจใส่ และความขยันของเกษตรกร ทำให้เกษตรกรมีความตั้งใจและใส่ใจเพิ่มมากขึ้น ในส่วนของนายหน้าก็เห็นว่าสิ่งที่เกษตรกรเอาใจใส่และดูแลจนได้ผลผลิตที่ดีก็จะทำให้นายหน้า โรงงานหรือบริษัทได้รับผลผลิตที่ดีมีคุณภาพเข้าสู่โรงงานอย่างสม่ำเสมอ

นอกจากนี้นายหน้าของพืชมันฝรั่งให้ความคิดเห็นว่าการที่เกษตรกรจะได้รับเงินหรือไม่ได้รับเงินที่จากการทำการเกษตรระบบนี้ ขึ้นอยู่กับการเอาใจใส่ดูแลเป็นสำคัญ เพราะถ้าเกษตรกรเอาใจใส่ดีผลผลิตก็จะดีและได้รับค่าตอบแทนที่เป็นที่น่าพอใจ

6. มีระบบการให้เชื่อปัจจัยการผลิต

เกษตรกรทุกพืชที่อยู่ในระบบพันธะสัญญามีระบบเงินเชื่อในปัจจัยการผลิต ได้แก่ พันธุ์ ปุ๋ย ยา ป้องกันและกำจัดศัตรูพืช ซึ่งเกษตรกรเห็นว่าเป็นข้อดีที่สำคัญมากข้อหนึ่งเพราะเกษตรกรไม่ต้องมีเงินทุนสำหรับการลงทุนทำการเกษตร ประกอบกับการที่เกษตรกรเห็นว่าการหักเงินเชื่อจากเงินค่าจำหน่ายผลผลิตมีความถูกต้องและน่าเชื่อถือ ทำให้เกษตรกรไว้วางใจและยังคงใช้ระบบเงินเชื่อต่อไป

นายหน้าพืชมันฝรั่ง บอกถึงหลักเกณฑ์การปล่อยสินเชื่อให้กับเกษตรกรผู้ปลูกมันฝรั่งว่า การที่จะปล่อยสินเชื่อให้กับเกษตรกรคนใดจะต้องคำนึงถึงตัวเกษตรกรเองว่าจะสามารถดูแลรักษาและเอาใจใส่ได้มากน้อยขนาดไหน ถ้าเกษตรกรคนไหนมีประวัติที่เคยปลูกมันฝรั่งและเปลี่ยนไปปลูกพืชชนิดอื่นแล้วไม่ประสบความสำเร็จก็จะพิจารณาว่าเกิดจากสาเหตุใด ซึ่งถ้าเกิดจากการขาดการดูแลเอาใจใส่จากตัวเกษตรกรเองก็อาจจะไม่ให้เงินสินเชื่อกับเกษตรกรรายนั้น

7. ระบบการจ่ายเงินที่รวดเร็วและตรงเวลา

เกษตรกรทุกพืชให้ความเห็นว่าระบบการจ่ายเงินค่าผลผลิตมีความรวดเร็วและตรงเวลาตามบริษัทหรือนายหน้าได้ให้สัญญากับเกษตรกร ทำให้เกษตรกรวางแผนการบริหารเงินได้

8. มีการให้คำแนะนำในการเพาะปลูกจากเจ้าหน้าที่ของบริษัท

ในกรณีข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ ที่ต้องการการควบคุมคุณภาพค่อนข้างสูง จึงมีเจ้าหน้าที่เข้ามาดูแลและให้คำแนะนำการเพาะปลูกให้กับเกษตรกรอย่างสม่ำเสมอ อาทิตย์ละ 1 ครั้งตลอดฤดูเพาะปลูก ทำให้เกษตรกรได้รับคำแนะนำเพื่อให้ได้รับผลผลิตที่ดีและมีคุณภาพ อีกประการหนึ่งเป็นการถ่ายทอดความรู้ และ เทคโนโลยีในการเพาะปลูกให้กับเกษตรกรด้วย

ในกรณีของมันฝรั่ง มีตัวแทนจากบริษัทเข้ามาพูดคุยสอบถามเกษตรกรถึงความต้องการพันธุ์และปัจจัยการผลิตอื่นๆที่เหมาะสมต่อเกษตรกร ก่อนการเพาะปลูก

9. การประหยัดเรื่องค่าขนส่งผลผลิต

ในกรณีของการเก็บเกี่ยวมันฝรั่ง เกษตรกรจะหาวันขุดมันฝรั่งด้วยตนเอง โดยดูจากอายุวันเก็บเกี่ยวที่เหมาะสมและจะโทรแจ้งกับนายหน้าเพื่อให้มารับผลผลิตที่แปลง บางเกษตรกรที่ต้องขนไปส่งเองก็ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการขนส่งมาก เนื่องจากบริษัทที่รับซื้ออยู่ใกล้กับพื้นที่ปลูกทำให้มีความสะดวกในการขนย้ายไปขาย

10. มีการสร้างงานขึ้นในหมู่บ้าน

ในกรณีของข้าวโพดฝักอ่อนมีการจ้างงานผู้สูงอายุในหมู่บ้านเพื่อแกะเปลือกข้าวโพดก่อนนำผลผลิตเหล่านั้นส่งให้กับโรงงาน ส่วนในมันฝรั่งมีการจ้างแรงงานเด็กในหมู่บ้านเก็บหัวมันที่ค้างอยู่ในแปลง ซึ่งเป็นการสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับคนในหมู่บ้าน

ข. ข้อเสีย

กลุ่มได้ระบุข้อเสียของการปลูกมันฝรั่ง ปริกซูปเปอร์ฮอท ข้าวโพดฝักอ่อน ข้าวโพดหวาน และข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์พืชในระบบเกษตรพันธะสัญญา ดังนี้

1. ต้นทุนสูง

เนื่องจากการใช้ปัจจัยการผลิตและใช้แรงงานเป็นจำนวนมาก เพื่อให้ได้ผลผลิตที่ดีมีคุณภาพ ตรงตามความต้องการของบริษัทหรือโรงงาน โดยเฉพาะในกรณีของข้าวโพดหวานที่ระบุว่ามีการใช้ต้นทุนที่สูงมากในการเพาะปลูก แต่ราคาประกันที่ได้รับเป็นราคาที่ต่ำ

ในกรณีของมันฝรั่ง มีการใช้แรงงานเป็นจำนวนมาก และในบางครั้งแรงงานขาดทำให้ต้องมีการจ้างแรงงานต่างด้าว ทำให้มีต้นทุนเพิ่มในการดำเนินการเพื่อขอใบอนุญาตให้คนต่างด้าวเข้ามาทำงานได้

2. เกษตรกรไม่สามารถเลือกพันธุ์ ปัจจัยการผลิตและวิธีการผลิตที่เหมาะสมเองได้

ในกรณีของข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ ข้าวโพดหวาน และข้าวโพดฝักอ่อน เกษตรกรไม่สามารถที่จะเลือกพันธุ์ที่จะปลูกเองได้ และไม่มีการระบุพันธุ์ที่ใช้ลงในสัญญา ซึ่งในบางครั้งเกษตรกรได้รับพันธุ์ที่ไม่มีคุณภาพ เช่น พันธุ์ที่มีเปอร์เซ็นต์ความงอกต่ำ หรือ เป็นพันธุ์ที่มีความกรายพันธุ์แล้ว ในกรณีของการตรวจพบผลผลิตของข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ที่มีความกรายพันธุ์ บริษัทก็จะส่งตัวแทนเจ้าหน้าที่บริษัทที่มาตรวจแปลงตัด ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์ทิ้ง โดยที่เกษตรกรยังคงต้องรับภาระค่าปัจจัยการผลิต และหากเกษตรกรต้องการปลูกใหม่ทดแทน ก็ต้องมีภาระหนี้สินของพันธุ์ใหม่เพิ่มขึ้น

พืชทุกชนิดเมื่อเกิดโรคและแมลงระบาด จนทำให้ผลผลิตเกิดความเสียหายเกษตรกรไม่สามารถใช้วิธีการและปัจจัยการผลิตที่เกษตรกรต้องการได้ เนื่องจากการควบคุมคุณภาพของบริษัท ที่กำหนดให้ต้องใช้ยาปราบศัตรูพืชตามที่กำหนดไว้ส่งผลให้ผลผลิตเกิดความเสียหายต่อผลผลิต ส่งผลให้เกษตรกรได้ผลผลิตน้อย รายได้ก็น้อยตามไปด้วย

นอกจากนี้การกำหนดวันเก็บเกี่ยวตามความต้องการของบริษัท/โรงงาน ก็ทำให้เกษตรกรได้รับผลผลิตลดลง เช่นในกรณีของข้าวโพดหวาน ที่บริษัทต้องการความเข้มนอ่อนทำให้ต้องให้เกษตรกรเก็บ

ผลผลิตและขายในช่วงระยะเพาะปลูกที่ 70-73 วัน ซึ่งเป็นช่วงที่น้ำหนักยังไม่มากนัก ส่วนในเกษตรกรอีก รายให้หักขายในช่วงระยะเพาะปลูกที่ 75-80 วัน ส่งผลให้น้ำหนักในการขายผลผลิตแตกต่างกัน ในขณะที่ ราคาซื้อขายผลผลิตเท่ากัน เกษตรกรที่ได้น้ำหนักน้อยกว่าจะได้รายได้ที่น้อยกว่า

3. ผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของเกษตรกร

ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ มันฝรั่งและพริกซูปเปอร์ฮอท มีการใช้สารเคมีป้องกัน กำจัด ศัตรูพืชเป็นจำนวนมาก ถ้าการปลูกครั้งนี้ใช้สารเคมีปริมาณมาก การปลูกครั้งต่อไปก็ต้องใช้ปริมาณ สารเคมีเพิ่มมากขึ้น โดยบริษัทจะเป็นผู้กำหนดถึงปริมาณ ยี่ห้อสารเคมีที่เกษตรกรจะต้องใช้ ซึ่งการใช้ สารเคมีในปริมาณมากทำให้ส่งผลเสียต่อสุขภาพของเกษตรกร และสิ่งแวดล้อมเนื่องจากการตกค้างของสาร กำจัดศัตรูพืช

4. ไม่มีการเอาใจใส่ดูแลจากบริษัทหรือนายหน้า

นายหน้าไม่ให้ความสนใจเกษตรกรเท่าที่ควรและบริษัทหรือโรงงานไม่ได้เข้ารับฟังปัญหาหรือความ ต้องการของเกษตรกรโดยตรง

5. ความแตกต่างกันระหว่างนายหน้าในเรื่องของระยะเวลาการจ่ายเงิน

บริษัทหรือนายหน้าแต่ละคนมีระยะเวลาในการจ่ายเงินไม่เหมือนกันซึ่งเกี่ยวข้องกับราคาที่ให้กับ เกษตรกรมีความแตกต่างกัน เช่น ถ้านายหน้ารายไหนที่ให้ราคาดีกว่า เกษตรกรก็ต้องรอการเบิกเงินนาน แต่เกษตรกรบางรายมีความจำเป็นต้องใช้เงินอย่างรวดเร็วทำให้ต้องยอมขายผลผลิตให้กับนายหน้าที่ให้ ราคาต่ำแต่ได้รับเงินเร็วกว่า

6. การเสียโอกาสได้รับราคาที่สูงกว่า

เมื่อราคาตลาดข้างนอกมีราคาสูง เกษตรกรที่อยู่ในระบบพันธะสัญญา ก็จะไม่ได้รับราคาตาม ท้องตลาดนั้นและบริษัทไม่มีการชี้แจงเหตุผลของการตั้งราคาผลผลิตระดับที่กำหนดนี้

ค. ข้อเสนอแนะ

กลุ่มได้ระบุข้อเสนอแนะในการผลิต มันฝรั่ง พริกซูปเปอร์ฮอท ข้าวโพดฝักอ่อน ข้าวโพดหวาน และข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ในระบบเกษตรพันธะสัญญาดังนี้

1. มีการประกันรายได้ให้กับเกษตรกร

2. นายหน้ามันฝรั่งเสนอให้มีการสำรวจต้นทุนการผลิตเป็นรายปี เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการ ปรับราคาผลผลิตให้มีความเหมาะสมกับราคาปัจจัยการผลิตในปีถัดไป ซึ่งตรงกับความต้องการของ เกษตรกรที่ปลูกพืชทุกชนิด ที่เสนอแนะว่าควรมีการปรับราคาผลผลิตให้สอดคล้องกับราคาปัจจัยการผลิต ซึ่งใน ปัจจุบันราคาปัจจัยการผลิตในทุกพืชได้เพิ่มสูงขึ้น ถึงแม้ว่าเกษตรกรจะมีความพึงพอใจในราคาผลผลิต แต่ก็ อยากจะให้มีการเพิ่มราคาผลผลิตให้สอดคล้องกับต้นทุนการผลิตที่เป็นจริงในปัจจุบัน

3. ให้โบว์นส์กับเกษตรกรที่มีการดูแล บำรุงรักษา พื้นที่ทำการเกษตรเป็นอย่างดี และได้ผลผลิตดี

4. มีช่องทางสำหรับการติดต่อสื่อสารระหว่างเกษตรกรกับบริษัทหรือโรงงานโดยตรง

5. มีสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษรที่ระบุจำนวนเงินที่เกษตรกรจะได้รับแน่นอน

6. ให้ความช่วยเหลือเกษตรกรเมื่อประสบภัยพิบัติ เช่น การลดราคาปัจจัยการผลิตเมื่อประสบภัยธรรมชาติ เป็นต้น

ง. คำถามสรุปในตอนท้าย มีการตั้งคำถาม 2 คำถามคือ

1. มีการตั้งคำถามว่า เกษตรกรยังมีความต้องการทำการเกษตรแบบมีพันธะสัญญาต่อหรือไม่ เกษตรกรทุกพืช ระบุว่าต้องการที่จะทำเกษตรพันธะสัญญาต่อไป ถึงแม้จะประสบปัญหาบ้าง เพราะรู้สึกถึงความมั่นคงทางรายได้ที่เกษตรกรจะได้รับ ประกอบกับเกษตรกรมีความชำนาญในพืชที่ตนเองปลูก และเห็นว่าการปลูกพืชชนิดอื่นมีความเสี่ยงมากกว่าการปลูกพืชในระบบพันธะสัญญา

เมื่อถามถึงว่าเกษตรกรจะแนะนำเพื่อนบ้านที่ไม่ได้ทำเกษตรระบบพันธะสัญญาให้เข้ามาทำการเกษตรระบบพันธะสัญญาหรือไม่ เกษตรกรเห็นว่า จะแนะนำให้เพื่อนเข้ามาทำการเกษตรระบบพันธะสัญญา แต่อยู่ภายใต้เงื่อนไขว่าจะต้องมีที่ดินสำหรับการทำการเกษตร

2. มีการตั้งคำถามเกษตรกรว่า ถ้าให้เลือกระหว่างการทำการเกษตรแบบพอเพียงกับการเกษตรแบบในปัจจุบันเกษตรกรจะเลือกแบบไหน

เกษตรกรอยากจะเลือกแบบพอเพียง แต่เนื่องจากค่าใช้จ่ายที่สูงในปัจจุบัน โดยเฉพาะค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับการศึกษาของบุตร และภาระหนี้สิน ทำให้ไม่สามารถทำการเกษตรแบบพอเพียงได้ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงที่เกษตรกรเข้าใจ

12.3.3 กลุ่มย่อยที่ 3 กลุ่มผู้เลี้ยงสุกรรับจ้างเลี้ยง

ก. ข้อดี

กลุ่มได้ระบุข้อดีของการเลี้ยงสุกรในระบบเกษตรพันธะสัญญาดังนี้

1. มีแหล่งรับซื้อที่แน่นอน

การทำเกษตรพันธะสัญญาทำให้มีแหล่งรับซื้อที่แน่นอน เพราะทางบริษัทให้พันธุ์สุกร ยา อาหาร และวิชาการทุกอย่าง ดังนั้นบริษัทต้องมารับซื้อกลับไปอย่างแน่นอน ซึ่งเป็นการลดความเสี่ยงด้านการตลาดให้กับเกษตรกรได้เป็นอย่างดี

2. ไม่ต้องลงทุนปัจจัยการผลิตเองทั้งหมด

การทำเกษตรพันธะสัญญาในการเลี้ยงหมู เกษตรกรเป็นเสมือนผู้รับจ้างเลี้ยงหมูให้กับบริษัทเท่านั้น เกษตรกรไม่ต้องลงทุนในปัจจัยการผลิต อันได้แก่ พันธุ์ อาหาร ยา รวมทั้งยังมีนักสัตวบาลของบริษัทมาคอยดูแลให้คำปรึกษาเรื่องการเลี้ยงดูด้วย อย่างไรก็ตาม เกษตรกรยังต้องลงทุนในระบบโรงเรือนเอง ซึ่งในช่วงแรกทางบริษัทจะช่วยประสานงานหาแหล่งเงินกู้ให้ โดยบริษัทจะช่วยสร้างความมั่นใจให้แก่ธนาคารผู้ให้กู้ ทำให้เกษตรกรสามารถกู้เงินได้ง่าย แต่บริษัทไม่ได้เป็นผู้ค้ำประกัน เกษตรกรต้องใช้ที่ดินในการค้ำประกันเอง

3. มีการกำหนดราคาซื้อที่แน่นอน

เกษตรกรกล่าวว่า การทำเกษตรพันธะสัญญาทำให้มีรายได้ขั้นต่ำที่แน่นอน เพราะทางบริษัทมีการกำหนดราคาซื้อที่แน่นอน อย่างไรก็ตาม รายได้ที่จะได้รับขึ้นอยู่กับความสามารถของตัวเกษตรกรเอง

บวกกับความรู้ความสามารถของนักสัตวบาลที่ทางบริษัทผลิตเปลี่ยนส่งมาดูแลด้วย ซึ่งแต่ละคนมีความรู้ความสามารถไม่เท่ากัน

เกษตรกรทุกคนให้ข้อมูลว่าข้อดีต่างๆที่ได้รับส่วนใหญ่เกิดขึ้นในช่วงแรกๆ ที่เริ่มทำพันธะสัญญากับทางบริษัท หลังจากเริ่มทำได้ประมาณ 1-2 ปี ปัญหาต่างๆ เริ่มค่อยๆ ปรากฏขึ้น ดังรายละเอียดต่อไป

ข. ข้อเสีย

กลุ่มได้ระบุข้อเสียของการเลี้ยงสุกรในระบบเกษตรพันธะสัญญาดังนี้

1. มีการลงทุนสูงและต่อเนื่องในระบบฟาร์มปิด เกษตรกรรับภาระการลงทุนเองทั้งหมด

หลังจากเริ่มปัญหาใช้หัวตลก รัฐบาลได้มีมาตรฐานในการป้องกันโดยการกำหนดให้มีการสร้างระบบโรงเรียนแบบปิด ซึ่งบริษัทที่นำมาบังคับใช้กับเกษตรกร โดยขอให้เกษตรกรลงทุนสร้างโรงเรียนระบบปิดขึ้น และเกษตรกรให้ข้อมูลว่ามาตรฐานโรงเรียนที่ทางบริษัทกำหนดจะสูงกว่าของทางภาครัฐ ทำให้เกษตรกรต้องมีการลงทุนสูง ต้องกู้เงินและเป็นหนี้สินเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ

2. ไม่ทราบข้อมูลด้านการลงทุนที่ชัดเจน บริษัทค่อยทยอยบอก

สืบเนื่องจากข้อแรกเรื่องการลงทุนสูง ซึ่งในเริ่มแรกบริษัทจะบอกแค่ให้ทำโรงเรียนในระบบปิดเท่านั้น แต่เมื่อเกษตรกรลงทุนทำโรงเรียนเสร็จแล้ว จะได้รับแจ้งให้มีการลงทุนอย่างอื่นเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เป็นลักษณะค่อยทยอยบอกข้อมูล เพราะเกรงว่าเมื่อเกษตรกรทราบที่เดียวว่าจะต้องลงทุนสูงมากก่อน เกษตรกรจะไม่ทำต่อ เช่น หลังจากทำโรงเรียนเสร็จแล้ว จึงค่อยบอกว่าต้องลงทุนสร้างบ่อบำบัดก๊าซด้วย ซึ่งเป็นการลงทุนที่สูงมากอีกเช่นกัน ทำให้เกษตรกรมีปัญหาเกี่ยวกับทางธนาคารในการกู้เงินด้วย เพราะทางธนาคารก็สงสัยว่าทำไมไม่ทำโครงการขอกู้ในที่เดียว

การที่บริษัทค่อยๆ ทยอยบอกข้อมูลด้านการลงทุน ทำให้เกษตรกรเปรียบเทียบกับเป็นเสมือนการสร้างกับดักของทางบริษัท ให้เกษตรกรค่อยๆ ติดกับดัก เพราะเมื่อทราบที่ต้องลงทุนเพิ่มอีก เกษตรกรจะเริ่มบ่น เบี่ยงไม่ยอมลงทุนเพิ่ม ซึ่งทางบริษัทจะขู่เกษตรกรว่าถ้าไม่ทำตามที่ทางบริษัทกำหนด บริษัทจะไม่เอาสุกรมาให้เลี้ยงอีกต่อไป ซึ่งเกษตรกรก็ต้องยอมทำตาม เพราะมีหนี้สินที่เกิดจากการลงทุนที่ต้องชำระหนี้สินเป็นหลัก

3. มาตรฐานการเลี้ยงไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับบริษัท

โดยปกติทางบริษัทจะมีการกำหนดมาตรฐานในการเลี้ยงไว้ เช่น การลงลูกสุกรรุ่นใหม่ให้กับเกษตรกรเลี้ยง ตามมาตรฐานต้องทิ้งระยะห่างประมาณ 3 สัปดาห์ เพื่อการฆ่าเชื้อ ทำให้โรงเลี้ยงปลอดภัย แต่มาตรฐานของบริษัทก็เปลี่ยนแปลงได้เมื่อบริษัทมีลูกหมูจำนวนมากที่ต้องการปล่อยออกให้เกษตรกรนำไปเลี้ยงแม้ว่าระยะเวลาจะไม่ถึงตามที่กำหนดไว้ โดยนักสัตวบาลจะมาขอร้องให้เกษตรกรช่วยเอาลูกหมูลงฟาร์มก่อนกำหนด แต่เมื่อใดที่ทางบริษัทมีลูกหมูจำนวนน้อย ทางบริษัทจะอ้างเหตุผลที่ยังไม่มาลงลูกหมูให้เพราะว่าต้องทิ้งระยะเวลาให้ปลอดภัยไว้ก่อน

เกษตรกรบางรายให้ข้อมูลว่า โรงเรือนของตนเองแม้ว่ายังสร้างไม่เสร็จสมบูรณ์ดี ก็โดนร้องขอให้เอาลูกหมูลงแล้ว เพราะทางบริษัทเกรงว่าจะโดนบริษัทอื่นมาแย่งติดต่อให้เกษตรกรไปเลี้ยงด้วย ทำให้เกษตรกรคิดว่า

มาตรฐานการเลี้ยงของบริษัทเอาแน่นอนไม่ได้ขึ้นอยู่กับความต้องการของบริษัท ซึ่งการทำเช่นนี้จะกระทบกับสุขภาพอนามัยของหมูและรายได้ที่เกษตรกรจะได้รับในที่สุด

4. พันธุ์และยาจากบริษัทไม่ได้คุณภาพและมีความล่าช้าในการจ่ายยา

เกษตรกรให้ข้อมูลว่าหลังจากทำพันธะสัญญากับบริษัทได้ระยะหนึ่ง จะเริ่มเจอปัญหาว่าลูกหมูที่ทางบริษัทนำมาให้เลี้ยงมีความไม่สมบูรณ์ของพันธุ์ บางรุ่นจะได้ลูกหมูที่มีเชื้อแฝง ซึ่งเกษตรกรไม่ทราบก่อน จะรู้เมื่อเลี้ยงไปได้ระยะหนึ่งแล้ว พบว่า ลูกหมูที่เลี้ยงไม่ค่อยโต แคระแกร็นหรือป่วยเป็นโรค เกษตรกรจะเริ่มเรียนรู้ว่าแม่พันธุ์หัดไหนมักให้ลูกหมูที่มีปัญหา แต่เกษตรกรไม่สามารถเลือกได้ว่าจะเอาลูกหมูจากรหัสแม่พันธุ์ไหนบ้าง ทางบริษัทเป็นคนกำหนดเท่านั้น (เกษตรกรเรียกว่าขึ้นอยู่กับดวง)

นอกจากนี้ เกษตรกรยังรู้สึกได้ว่าคุณภาพของยารักษาโรคที่ทางนักสัตวบาลนำมาใช้ยังไม่มีคุณภาพที่ดีพอ โดยให้ข้อมูลว่านักสัตวบาลไม่ได้ใช้ยาคุณภาพเกรด A ของทางบริษัท แต่ไปซื้อยาจากบริษัทอื่นที่ถูกกว่า เกษตรกรบอกว่า เป็นเกรด C มาใช้รักษาโรคกับหมูในฟาร์มของตน ทำให้รักษาไม่หายและตายในที่สุด ซึ่งส่งผลกระทบต่อรายได้ของเกษตรกร

เกษตรกรกล่าวว่าทางบริษัทไม่ฉีดยาป้องกันโรคจากเชื้อแฝงไว้ก่อน เพราะต้องการประหยัดค่าใช้จ่ายด้านยา แต่จะฉีดยาให้ก็ต่อเมื่อหมูเป็นโรคแล้ว และเมื่อมีการแจ้งไปว่าลูกหมูเริ่มมีอาการไม่ดี กว่ายารักษาโรคจะมาถึงก็เข้าไปเสียแล้ว จึงเห็นว่าทางบริษัทมีความล่าช้าในการเบิกจ่ายเวชภัณฑ์ด้วย

5. บริษัทไม่มีความรู้อย่างสมบูรณ์ในการจัดการฟาร์มในระบบปิด โดยให้คำแนะนำที่ผิดๆ แก่เกษตรกร เป็นการสร้างความเสี่ยงด้านการผลิตให้กับเกษตรกร

เกษตรกรทุกคนลงความคิดเห็นว่า ทางบริษัทโดยผ่านเจ้าหน้าที่สัตวบาลที่ทางบริษัทส่งมาให้ดูแลฟาร์มไม่มีความรู้อย่างดีพอในการจัดการฟาร์มหมูในระบบโรงเรือนแบบปิด เพราะมักจะให้คำแนะนำในการปรับปรุงฟาร์มในลักษณะลองผิดลองถูก สร้างภาระค่าใช้จ่ายในการลงทุนให้เกษตรกรทำเพิ่มเติมตลอดเวลา และเปลี่ยนแปลงไปมาเสมือนไม่รู้วิธีที่ควรทำอย่างไร เช่น การแนะนำให้ติดหลอดไฟให้ความอบอุ่นแก่หมู หลังจากนั้นระยะหนึ่ง เปลี่ยนให้เกษตรกรสร้างเตาไฟในโรงเรือนเพื่อให้ความอบอุ่นกับหมูแทน แม้ว่าเกษตรกรจะไม่เห็นด้วย นักสัตวบาลจะอ้างว่าเป็นนโยบายของทางบริษัทซึ่งถ้าไม่ทำตาม จะไม่ให้เลี้ยงหมูต่อ ซึ่งเกษตรกรก็ต้องลงทุนปรับปรุงตาม การให้คำแนะนำในลักษณะลองผิดลองถูก เป็นการสร้างความเสี่ยงด้านการผลิตให้เกษตรกร เพราะเมื่อเกิดความเสียหายใดๆ เกษตรกรจะเป็นผู้รับผิดชอบด้วย เช่น หมูป่วยตาย เกษตรกรก็จะไม่ได้รับเงินในส่วนนี้

6. ความไม่ยุติธรรมในการคำนวณและชั่งน้ำหนักหมู

เกษตรกรให้ข้อมูลว่าไม่ได้รับความยุติธรรมในการคำนวณอัตราแลกเนื้อหรืออัตราการเปลี่ยนอาหารไปเป็นเนื้อ (Feed conversion ratio หรือ FCR) จากบริษัทที่ทำพันธะสัญญาด้วย โดยอัตราแลกเนื้อคำนวณจากปริมาณอาหารหารด้วยปริมาณน้ำหนักหมูที่เพิ่มขึ้น ซึ่งทางบริษัทจะกำหนดค่ามาตรฐานไว้ระดับหนึ่ง ถ้าค่า FCR ที่คำนวณได้สูงเกินกว่าค่ามาตรฐาน เกษตรกรจะโดนปรับลดค่าจ้างเลี้ยง แต่ถ้าต่ำกว่ามาตรฐานจะได้รับโบนัส เกษตรกรให้ข้อมูลว่า ในการคำนวณอัตราแลกเนื้อนี้ ทางบริษัทไม่ได้ดูปัจจัยอื่นที่ส่งผลกระทบต่อน้ำหนักหมูรวมที่เพิ่มขึ้นหรือปริมาณอาหารที่ใช้เลย เช่น เมื่อมีหมูตาย หมูก่อนตายก็กินอาหารเช่นกัน แต่ไม่เอาน้ำหนัก

หมูตายมาคำนวณด้วย หรือหมูแคะแแกรนที่คัดทิ้ง ซึ่งเป็นหมูที่เลี้ยงไม่โตมันก็ยังคงกินอาหารในปริมาณที่ไม่ต่างจากหมูที่โตดี ทำให้เกษตรกรเจอปัญหาโดนปรับค่าจ้างเลี้ยง บางครั้งก็มีโดนกล่าวหาว่าเอาอาหารหมูที่ทางบริษัทให้ไปขายข้างนอก

นอกจากนี้ เกษตรกรยังให้ข้อมูลในเรื่องปัญหาการชั่งน้ำหนักหมูปริมาณน้ำหนักด้วย เช่น การไม่ชั่งน้ำหนักหมูที่หน้าฟาร์มก่อนนำเข้าโรงเลี้ยง และ การไม่ชั่งหมูหน้าฟาร์มแต่เอาไปชั่งที่โรงฆ่าสัตว์ ซึ่งปกติจะไม่ได้ชั่งทันที แต่จะทิ้งไว้ 1 วันก่อนจึงชั่ง น้ำหนักหมูสามารถลดลงได้ประมาณ 3-4 กิโลกรัม

7. เกษตรกรไม่มีส่วนร่วมในการทำสัญญาและไม่มีสัญญาฉบับ

ในการทำพันธะสัญญา เจ้าหน้าที่ตัวแทนของบริษัทจะนำสัญญามาให้เซ็นต์และไม่ให้เวลาเกษตรกรในการอ่านทำความเข้าใจมากนัก โดยจะรีบเร่งให้เซ็นต์สัญญา อ้างว่าต้องรีบไปและไม่ให้เกษตรกรถ่ายเอกสารสำเนา รวมทั้งไม่ให้สัญญาฉบับด้วย โดยอ้างว่าเป็นความลับของบริษัท เกรงว่าบริษัทคู่แข่งจะล่วงรู้ได้ เกษตรกรอ้างถึงตารางแสดงการคำนวณอัตราแลกเนื้อ (FCR) ซึ่งทางพนักงานไม่ให้เก็บไว้ด้วย

8. บริษัทไม่ต่อสัญญาให้กับเกษตรกรในกรณีที่เกษตรกรรู้เท่าทันบริษัท

เกษตรกรที่ทำพันธะสัญญากับทางบริษัทมาสักระยะหนึ่ง และเริ่มมีปัญหากับทางบริษัทฯ เรียกร้องไปยังระดับผู้บริหารให้มาดูแลแก้ไขปัญหาต่างๆ กลับพบว่า ระดับผู้บริหารไม่ได้สนใจกับข้อเรียกร้องของตนและกลับถูกยกเลิกไม่ให้เลี้ยงหมูต่อกับทางบริษัท โดยไม่ทราบสาเหตุที่ชัดเจน ซึ่งส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นในเกษตรกรรายที่ไม่ใหญ่มาก เกษตรกรรายใหญ่สามารถต่อรองกับบริษัทได้ค่อนข้างมาก

ค. ข้อเสนอแนะที่ได้จากกลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงสุกร แบบเกษตรพันธะสัญญา

กลุ่มได้เสนอข้อเสนอแนะในการเลี้ยงสุกรในระบบเกษตรพันธะสัญญาดังนี้

1. เสนอให้มีการร่วมลงทุนระหว่างบริษัทกับเกษตรกรเพื่อผูกมัดบริษัทไม่ให้ทิ้งเกษตรกร

การแก้ไขปัญหาเรื่องบริษัทละทิ้งเกษตรกรและการลงทุนสูงมาก เกษตรกรได้เสนอให้บริษัทมาร่วมลงทุนในระบบโรงเรือนที่เป็นโครงสร้างถาวรกับทางเกษตรกรด้วย เช่น ร่วมลงทุนในสัดส่วน 50: 50 เพื่อเป็นหลักประกันว่าบริษัทจะไม่ทิ้งเกษตรกรให้รับผิดชอบต่อการลงทุนและภาระหนี้สินแต่ผู้เดียว ทั้งนี้ต้องมีการแบ่งรายได้ให้ชัดเจนอีกที

2. พันธะสัญญาควรเป็นสัญญาระยะยาว และมีองค์กรภาครัฐเข้ามาตรวจสอบและดูให้เกิดความเป็นธรรม

เกษตรกรได้เสนอว่าบริษัทควรมีการทำสัญญาระยะยาวให้คุ้มกับเงินลงทุนของเกษตรกร โดยมีองค์กรภาครัฐเข้ามาตรวจสอบความถูกต้องยุติธรรมของสัญญาและดูแลให้เป็นไปตามสัญญาเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมทั้งสองฝ่าย (เป็นการร่วมมือ 3 ฝ่าย คือ บริษัท เกษตรกรและองค์กรภาครัฐ) อย่างไรก็ตาม มีเกษตรกรบางรายเป็นกังวลว่าสัญญาระยะยาวอาจเป็นข้อผูกมัดตัวเกษตรกรเองด้วย เช่น ถ้าทำสัญญากำหนดราคาแล้ว จะเปลี่ยนแปลงตามภาวะเศรษฐกิจ เช่น เงินเฟ้อ ได้หรือไม่ ซึ่งให้ข้อสังเกตว่าการทำสัญญาระยะยาว ต้องมีรายละเอียดด้านปัจจัยการผลิตที่ชัดเจนและยุติธรรมด้วย ซึ่งองค์กรภาครัฐควรให้การดูแลด้านนี้

3. การรวมกลุ่มผู้เลี้ยง สร้างอำนาจต่อรองกับบริษัท

มีการอภิปรายกันอย่างกว้างขวางเกี่ยวกับการไม่ได้รับความเป็นธรรมจากทางบริษัทและการไม่มีกลไกในการตรวจสอบคุณภาพของพันธุ์และยาที่ทางบริษัทจัดให้ ทำให้เกษตรกรต้องรับความเสี่ยงในการผลิต ในกลุ่มเห็นว่า การรวมกลุ่มผู้เลี้ยงสามารถสร้างอำนาจการต่อรองกับทางบริษัทได้ ถ้าทางบริษัทให้ทำอะไรหรือเห็นว่าเป็นเรื่องอะไรที่ไม่ได้รับความเป็นธรรม กลุ่มผู้เลี้ยงทุกคนก็ควรร่วมมือร่วมใจกันต่อต้านหรือคัดค้านกับทางบริษัทได้ แต่เมื่อถามว่าเคยมีการรวมกลุ่มกันมาก่อนหรือไม่ ได้รับคำตอบว่า เคยรวมกลุ่มกันมาแล้ว แต่กลุ่มต้องล้มเลิกไป เพราะเกษตรกรในกลุ่มคิดต่างกันและบางคนก็มีหนี้สินมากและกลัวที่บริษัทจะไม่ให้เลี้ยงหมูต่อไป จึงยอมบริษัท ทำให้กลุ่มไม่เข้มแข็งพอในการต่อรองกับบริษัท มีการพูดถึงความแข็งแกร่งและกล้าหาญของเกษตรกรผู้เลี้ยงในการรวมกลุ่มเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่กลุ่ม

4. การสร้างภาคี (กลุ่มเกษตรกร นักวิชาการ และ ผู้บริโภค) เพื่อให้เกิดการรับรู้ข้อมูลเท่ากันบริษัท

นอกจากการรวมกลุ่มผู้เลี้ยงสุกรเพื่อสร้างอำนาจการต่อรองกับทางบริษัทแล้ว ทางกลุ่มฯ ยังเห็นว่าควรดึงนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยเข้ามาช่วยเสริมเพื่อให้ข้อมูลและความรู้ในเรื่องประเด็นต่างๆ ทั้งการเลี้ยงหมูและด้านกฎหมายกับทางกลุ่มด้วย ทั้งผู้ค้า ผู้ส่งออกหรือ ผู้บริโภคก็ควรดึงมาเป็นพันธมิตรเพื่อให้มีข้อมูลในการแก้ไขปัญหาหรือลดการเอาเปรียบจากทางบริษัท โดยกลุ่มเกษตรกรเองต้องติดตามข่าวสารให้ทันกับทางบริษัท และแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารกันกลุ่มภาคี

5. บริษัทต้องให้ข้อมูลในการลงทุนที่ชัดเจน ทั้งข้อดีและข้อเสียก่อนการลงทุน เพื่อให้เกษตรกรได้ตัดสินใจ

ในช่วงเริ่มต้นของการลงทุน บริษัทจะพาเกษตรกรไปดูฟาร์มมีประสบความสำเร็จในการเลี้ยงและมีรายได้ดี โดยไม่เคยพูดถึงปัญหาที่อาจเกิดขึ้นหรือข้อมูลความเสี่ยงใดๆ ทำให้เกษตรกรเข้าใจว่าการลงทุนมีแต่ข้อดี ไม่มีความเสี่ยง ซึ่งจากประสบการณ์ไม่เป็นเช่นนั้น ดังนั้นจึงมีข้อเสนอแนะว่า บริษัทควรมีความจริงใจกับเกษตรกรผู้เลี้ยงด้วยการให้ข้อมูลการลงทุนที่ชัดเจนว่าต้องลงทุนมากน้อยแค่ไหน ต้องทำอะไรบ้าง ทั้งข้อดีและข้อเสียที่อาจเกิดขึ้น รวมทั้งความเสี่ยงที่จะตามมา โดยบริษัทต้องซื่อสัตย์กับเกษตรกรโดยเฉพาะรายใหม่ที่จะเข้ามาลงทุน ให้เกษตรกรได้มีเวลาทบทวนและตัดสินใจถึงความสำเร็จและความล้มเหลวที่อาจเกิดขึ้นได้ เพื่อให้เกษตรกรได้ชั่งน้ำหนักว่าพร้อมที่จะเสี่ยงหรือไม่

6. สร้างกลไก (กฎหมาย) ในการคุ้มครองสิทธิของผู้เลี้ยง ในกรณีไม่ได้รับความเป็นธรรม (ปรับปรุงกฎหมาย)

ต่อประเด็นเรื่องความไม่เป็นธรรมที่เกิดขึ้นกับเกษตรกรผู้เลี้ยงในการทำพันธะสัญญากับทางบริษัท ทางกลุ่มฯ เห็นว่าภาครัฐควรสร้างกลไกให้เกิดการคุ้มครองสิทธิของเกษตรกรผู้เลี้ยงในกรณีที่ไม่ได้รับความเป็นธรรมจากทางบริษัท เช่น การมีหน่วยงานหรือองค์กรภาครัฐทำหน้าที่ในการตรวจสอบสัญญาหรือสร้างมาตรฐานในการทำสัญญาขึ้น สามารถดูแลให้เกิดความเป็นธรรมต่อทั้งสองฝ่ายได้ และเมื่อเกิดปัญหา เกษตรกรสามารถไปฟ้องร้องกับหน่วยงานนั้นๆ ให้มีช่วยแก้ไขปัญหาหรือสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นได้ ในปัจจุบันเกษตรกรไม่สามารถหันหน้าไปพึ่งหน่วยงานใดได้เลย

12.3.4 การประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในที่ประชุมรวม

จากนั้นผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่มย่อย 3 กลุ่ม มีการนำเสนอผลการประชุมกลุ่มย่อย ซึ่งทั้ง 3 กลุ่มได้เสนอ ข้อดี ข้อเสีย และ ข้อเสนอแนะ ของระบบเกษตรพันธะสัญญา ที่ได้จากการประชุมกลุ่มย่อย จากนั้น ที่ประชุม ซึ่งมีทั้งผู้ทรงคุณวุฒิ และ เกษตรกร ได้มีการอภิปรายกันอย่างกว้างขวางในประเด็นที่เกี่ยวข้อง เช่น มีการอภิปรายถึงประเด็นความเสี่ยงด้านเทคโนโลยี ซึ่งโดยมากมักให้เกษตรกรเป็นผู้รับความเสี่ยงทั้งหมด การมีส่วนร่วมของเกษตรกรในการกำหนดราคา และ ข้อตกลงในสัญญา ซึ่งปัจจุบัน ในบางกรณี บริษัทไม่ให้เกษตรกรเก็บสัญญาไว้ พอมีปัญหาอันใด เกษตรกรก็จะทำการฟ้องร้องบริษัทได้ลำบาก ปัญหาของระบบเกษตรพันธะสัญญา ในบางกรณี ซึ่งในกรณี พืช ยังมีข้อสรุปที่เป็นบวก มากกว่ากรณีสัตว์ ในกรณี การเลี้ยงสัตว์นั้น มีปัญหามากกว่า เพราะ มีการลงทุนสูง และระยะยาว เกษตรกรต้องพึ่งบริษัทเป็นอย่างมาก และมักมีปัญหาต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย

ส่วนในด้านประเด็นของความต้องการทำเกษตรพันธะสัญญาต่อไปหรือไม่ เกษตรกรมีข้อสรุปแบ่งออกเป็น 2 กลุ่มด้วยเหตุผลที่ไม่เหมือนกัน คือ

กลุ่มผู้ปลูกพืช ส่วนใหญ่มีทัศนคติไปในทางบวก ซึ่งเกษตรกรยังจะทำการเกษตรในระบบพันธะสัญญาต่อไป และจะแนะนำให้เพื่อนบ้านให้ทำการเกษตรระบบพันธะสัญญา แต่ต้องคำนึงถึงที่ดิน ส่วนการขาดทุนเพียงปีเดียวของเกษตรกรไม่มีผลต่อการตัดสินใจเลิกการทำเกษตรระบบพันธะสัญญาเพราะ เกษตรกรมีการวางแผนในระยะยาว ซึ่งหากเกษตรกรเลิกการผลิตไปแล้ว การกลับเข้ามาทำกับนายหน้าคนเดิมจะเป็นเรื่องที่ยาก

กลุ่มเกษตรกรที่เลี้ยงสัตว์ สรุปว่า ยังคงต้องการทำการเกษตรระบบพันธะสัญญาต่อ เพราะ

1. ได้ลงทุนไปเป็นจำนวนมาก แต่เนื่องจากบริษัทไม่ลงหมูให้จึงทำให้ไม่สามารถเลี้ยงต่อไปได้ และบริษัทได้แบ่งเกษตรกรออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

- เกษตรกรที่เริ่มทำใหม่ (ข้าวใหม่ปลามัน) เกษตรกรกลุ่มนี้จะได้รับการดูแลเป็นอย่างดีจากบริษัท โดยบริษัทจะส่งแม่พันธุ์ที่ดีให้ ส่วนแม่พันธุ์ที่ไม่ดีจะถูกส่งไปยังกลุ่มอื่น

- เกษตรกรที่เริ่มมีปัญหา (ซีหลังเสือ) อยากจะเลิกทำแต่ไม่สามารถเลิกได้เนื่องจากการลงทุนไปเป็นจำนวนมากแล้ว

- เกษตรกรที่มีประสบการณ์และเริ่มที่จะขัดขึ้นกับบริษัท ถ้าเป็นเกษตรกรรายใหญ่จะสามารถต่อรองกับบริษัทได้ ส่วนเกษตรกรรายที่ไม่ใหญ่ก็จะโดนยกเลิก และเกษตรกรกลุ่มนี้ก็จะเริ่มมองหาทางเลือกอื่นๆต่อไป

2. กลุ่มเกษตรกรที่เป็นเกษตรกรรายใหญ่ บริษัทไม่สามารถละทิ้งเกษตรกรกลุ่มนี้ได้ อีกทั้งเกษตรกรกลุ่มนี้ได้ลงทุนไปจนถึงจุดคุ้มทุนแล้ว (ขนาดที่ถือว่าคุ้มทุนประมาณ 1200 - 1400 ตัว)

ยกตัวอย่างเกษตรกรในพื้นที่อ่างทองและลพบุรี เกษตรกรประสบปัญหาจากการเลี้ยงไก่แต่ยังคงทำอยู่ เพราะเกษตรกรต้องการมูลไก่เพื่อนำไปเลี้ยงปลา เพราะมีรายได้จากการเลี้ยงปลาเป็นจำนวนมาก โดยหวังรายได้จากการเลี้ยงปลานี้มาปลดหนี้ที่เกิดจากการเลี้ยงไก่

ในด้านการมองอนาคต และ สิ่งที่ควรปรับปรุงในเชิงนโยบาย และการผลักดันให้เกิดขึ้นจากหลายฝ่ายที่สามารถช่วยเหลือ เพื่อการดำเนินงานที่เป็นผลดีแก่เกษตรกร ที่ประชุมมีข้อเสนอแนะหลายด้านดังสรุปได้ดังนี้

- มีความจำเป็นที่ต้องเกิดการรวมกลุ่มเกษตรกรเพื่อผลักดันการเกิดสัญญาที่เป็นธรรมและโปร่งใส อำนาจการต่อรอง ผ่านการจัดการสมัยใหม่ร่วมกันให้มากขึ้น
- ควรให้มีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารให้เกษตรกรรับรู้มากยิ่งขึ้น
- ควรมีการผลักดันให้มีการร่วมรับผิดชอบในกรณีเกิดความเสียหายจากภัยธรรมชาติ หรือสิ่งแวดล้อม ควรผลักดันให้ระบบเกษตรพันธะสัญญา เป็นระบบของการพึ่งพากันและกัน และระบบหุ้นส่วน โดยลดการชู้ตริต เอาเปรียบกันและกันลงให้มากที่สุด
- ควรมีมาตรการลดความเสี่ยงต่างๆในระบบนี้ให้น้อยที่สุด โดยมีการแบ่งปันภาระความเสี่ยงระหว่างเกษตรกร และ บริษัท ให้มากขึ้น
- ควรมีการผลักดันให้ องค์กรส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานภาครัฐให้เข้ามาดูแลเกษตรกรให้มากขึ้น โดยเฉพาะในกรณีที่เกษตรกรมีความเดือดร้อน ทั้งในด้านเทคโนโลยี ตลาด และ ข้อตกลงต่างๆ
- ควรมีการตั้งองค์กรคุ้มครองความเป็นธรรมให้เกษตรกรที่อยู่ในระบบเกษตรพันธะสัญญา ในลักษณะเดียวกันกับสำนักงานคุ้มครองผู้บริโภค ซึ่งจะต้องมีการแก้กฎหมายให้เกิดองค์กรเช่นนี้ขึ้น
- ท้ายที่สุด เมื่อเกษตรกรต้องการฟ้องร้องเอาผิดกับบริษัท เมื่อมีข้อพิพาทขึ้น ควรมีหน่วยงานช่วยเหลือเกษตรกรในด้านนี้ด้วย

12.4 ผลการประชุมครั้งที่ 2 เพื่อข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อลดความเสี่ยงของเกษตรพันธะสัญญา

คณะผู้วิจัยได้จัดประชุมครั้งที่ 2 ในการประชุมครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้นำเสนอผลการศึกษาบางส่วนให้ผู้เข้าประชุมฟัง และได้เน้นให้มีการแลกเปลี่ยนกันเรื่องความเสี่ยงจากการทำเกษตรพันธะสัญญา และแนวทางลดความเสี่ยง มีการแบ่งกลุ่มย่อย 3 กลุ่ม มีผลสรุปดังนี้

12.4.1 กลุ่มย่อยที่ 1: กลุ่มชาวโพตหวาน ชาวโพตฝักอ่อนและสุกรขุนรับจ้างเลี้ยง

ผู้เข้าร่วมประชุมในกลุ่มนี้ประกอบไปด้วย เกษตรกรผู้เลี้ยงสุกรขุน จำนวน 4 คน เกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพตหวาน จำนวน 4 คน เกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพตฝักอ่อน จำนวน 4 คน ผู้ทรงคุณวุฒิ 1 คน นักวิจัย 1 คน ผู้ช่วยนักวิจัย 1 คน

ประเด็นที่พูดคุยกันในกลุ่มแบ่งออกเป็น 4 ประเด็น คือ ก) ความเสี่ยงจากการทำเกษตรพันธะสัญญา ข) การรวมกลุ่มของเกษตรกรสามารถสร้างอำนาจการต่อรองกับบริษัทคู่สัญญาได้หรือไม่ และความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ ค) ลักษณะของสัญญาที่เกษตรกรต้องการ ง) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อลดความเสี่ยงในการทำเกษตรพันธะสัญญา โดยมีรายละเอียดในแต่ละประเด็นดังนี้

ก. ความเสี่ยงจากการทำเกษตรพันธสัญญา

สุกรขุนรับจ้างเลี้ยง: กลุ่มผู้เลี้ยงสุกรขุนเข้ามาทำการเกษตรพันธสัญญา เนื่องจากคิดว่าการเลี้ยงในระบบพันธสัญญานี้ให้รายได้ที่แน่นอน ไม่มีความเสี่ยง มีตลาดรองรับ เพราะเป็นการเลี้ยงแบบรับจ้างเลี้ยง ให้แก่บริษัท รายได้ขึ้นอยู่กับความสามารถในการเลี้ยงและการจัดการของเจ้าของฟาร์ม ถ้าเลี้ยงดีรายได้ก็จะได้มาก แต่ถ้าการจัดการไม่ดีรายได้ที่เกษตรกรจะได้รับก็จะได้น้อย แต่เมื่อเข้าสู่ระบบพันธสัญญา พบว่า การรับจ้างเลี้ยง เป็นการลดความเสี่ยงด้านการตลาด แม้ว่าจะมีการประกันราคาแต่ไม่ได้ประกันรายได้ เพราะรายได้ขึ้นอยู่กับความเสี่ยงด้านการผลิตด้วย ซึ่งเกษตรกรยังคงเผชิญกับความเสี่ยงด้านการผลิตอยู่และเกษตรกรไม่สามารถควบคุมเทคโนโลยีการผลิตที่ต้องรับมาจากบริษัทได้ เช่น ความเสี่ยงในเรื่องของพันธุ์สุกร ปัญหาที่พบคือ ลูกสุกรที่บริษัทให้มาเลี้ยงมีเชื้อแฝงอยู่ ทำให้เลี้ยงไม่ค่อยโตหรือมีภูมิคุ้มกันโรคร้าย ทำให้สุกรตายง่ายหรือแคระแกรนเลี้ยงไม่ค่อยโต ซึ่งจะกระทบกับรายได้ที่จะได้รับ และการต้องทำการผลิตตามขนาดที่บริษัทเป็นผู้กำหนด ซึ่งเกษตรกรให้ข้อมูลว่ามีขนาดน้อยเกินไป จะไม่ได้กำไร นอกจากนี้ยังมีปัญหาในด้านการจัดการของบริษัท เช่น การคำนวณน้ำหนักลูกสุกรก่อนเข้าฟาร์มที่ไม่มีการชั่งหน้าฟาร์ม และการไม่ให้ข้อมูลในการคำนวณค่าอัตราแลกเนื้อ (feed conversion ratio) แก่เกษตรกร ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับรายได้ของเกษตรกร

ข้าวโพดหวาน: กลุ่มผู้ปลูกข้าวโพดหวานพูดถึงลักษณะของสัญญาว่า พอใจกับสัญญาปากเปล่ามากกว่าสัญญาแบบมีลายลักษณ์อักษร เพราะมีประสบการณ์กับการทำสัญญาแบบมีลายลักษณ์อักษรกับบริษัทว่าราคาที่บริษัทรับซื้อต่ำกว่าราคาในตลาด ซึ่งมองว่าเป็นการผูกมัดมากเกินไป โดยให้เหตุผลว่าการทำสัญญาแบบไม่มีลายลักษณ์อักษรกับนายหน้ามีความยืดหยุ่นมากกว่า เพราะในกรณีที่ราคาประกันต่ำกว่าราคาตลาด เกษตรกรสามารถต่อรองและพูดคุยกันได้ ซึ่งส่วนใหญ่เกษตรกรจะทำกับสัญญากับนายหน้าที่คุ้นเคยและเป็นที่ไว้วางใจของชุมชน ส่วนด้านการผลิต พบว่า การทำเกษตรพันธสัญญาไม่ได้ช่วยลดความเสี่ยงด้านการผลิต เพราะเกษตรกรยังคงต้องเผชิญกับความเสี่ยงด้านการผลิตด้วยตนเอง บริษัทไม่ได้ช่วยเหลือหรือช่วยแก้ปัญหากรณีมีโรคระบาด ซึ่งเกษตรกรต้องการให้มีเจ้าหน้าที่ของรัฐเข้ามาช่วยเหลือ

ข้าวโพดฝักอ่อน: กลุ่มผู้ปลูกข้าวโพดฝักอ่อนพูดถึงปัญหาด้านราคาและการตลาดว่าเจอปัญหาด้านราคาแทบทุกปี คือ ราคาที่นายหน้ารับซื้อต่ำกว่าราคาตลาด โดยราคาที่รับซื้อไม่มีการเปลี่ยนแปลงมาหลายปีแล้ว ทั้งๆที่ต้นทุนการผลิตเพิ่มขึ้น ในบางครั้ง บริษัทให้ราคาซื้อเพิ่มขึ้น แต่เกษตรกรไม่สามารถนำไปขายให้กับบริษัทโดยตรงได้ เพราะได้ทำการตกลงกับนายหน้าไว้แล้วโดยนายหน้าจะมีโควตาส่งผลผลิตกับบริษัทตามที่บริษัทกำหนด แต่สาเหตุที่เกษตรกรยังคงทำอยู่ เนื่องจากเกษตรกรได้รับสินเชื่อจากนายหน้า ไม่ต้องหาเงินมาลงทุนเอง และมีบริษัทเข้ามาส่งเสริมในพื้นที่น้อย ทำให้ไม่มีทางเลือกในการผลิตพืชอื่น

ข. การรวมกลุ่มช่วยสร้างอำนาจต่อรองได้หรือไม่

ในประเด็นนี้เกษตรกรทั้งหมดช่วยกันเสนอความคิดเห็นและมีการอภิปรายอย่างกว้างขวาง สามารถสรุปได้ดังนี้

เกษตรกรทั้งกลุ่ม โดยมีเกษตรกรผู้เลี้ยงสุกรเป็นผู้อภิปรายหลัก ให้ความเห็นว่า การรวมกลุ่มสามารถสร้างอำนาจการต่อรองได้ แต่การรวมกลุ่มในทางปฏิบัติยังมีปัญหาด้านความเข้มแข็งของกลุ่ม เนื่องจากปัจจัย

ทั้งจากตัวเกษตรกรเองและจากบริษัท ในปัจจัยจากตัวเกษตรกร คือ เกษตรกรมักไม่เชื่อในความสำเร็จของตนเอง ไม่เชื่อว่าบริษัทจะอยู่ไม่ได้ถ้าเกษตรกรอยู่ไม่ได้ ทำให้เกษตรกรไม่กล้าลุกขึ้นมาต่อต้านบริษัท ส่วนปัจจัยจากบริษัท คือ บริษัทมีความพยายามที่จะทำให้กลุ่มเกษตรกรอ่อนแอ บริษัทจะพยายามดึงเกษตรกรออกจากกลุ่มโดยใช้อาจใช้อำนาจที่มีหรือใช้วิธีโน้มน้าวโดยให้ผลประโยชน์แก่ผู้นำกลุ่มเพื่อให้ล้มเลิกการรวมกลุ่ม ทำให้ในทางปฏิบัติการรวมกลุ่มอย่างเข้มแข็งทำได้ยาก

ค. ลักษณะของสัญญาที่ต้องการ

กลุ่มได้มีการอภิปรายกันถึงลักษณะของสัญญาที่เกษตรกรต้องการ ได้ข้อสรุปดังนี้

ปัจจุบันสัญญาเป็นเพียงเอกสารกำกับการทำงานของเกษตรกรเท่านั้น เกษตรกรต้องการสัญญาที่เป็นลายลักษณ์อักษร แต่ต้องเกิดจากการกำหนดร่วมกันในลักษณะไตรภาคี คือ บริษัท เกษตรกรและภาครัฐ โดยภาครัฐต้องเข้ามาทำหน้าที่กำกับดูแล มีคณะกรรมการกลางที่เป็นอิสระมาดูแลให้มีสัญญาอย่างเป็นธรรมต่อทั้งสองฝ่าย เช่น ในสัญญาไม่ควรอนุญาตให้มีการเขียนตอนท้ายสัญญาว่า “สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามเงื่อนไขของบริษัท” หรือ มีข้อกำหนดในสัญญาที่ให้บริษัทร่วมแบ่งปันความรับผิดชอบในกรณีเกิดความเสียหายจากปัจจัยที่ควบคุมไม่ได้ อาจเป็นในลักษณะหุ้นส่วน เช่น กรณีสัตว์ที่มีการลงทุนสูง

มีกฎหมายที่บังคับให้สัญญาใช้ได้จริง ไม่มีความเหลื่อมล้ำหรือให้โอกาสกับนายทุนมากกว่าเกษตรกร เช่น ราคาที่กำหนดในสัญญา ควรเป็นราคาที่ให้กำไรปกติแก่เกษตรกรได้ โดยภาครัฐควรมีกลไกในการสะท้อนราคากลางให้แก่เกษตรกรทราบ แต่ปัจจุบันไม่มีหน่วยงานใดทำ

ง. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายเพื่อลดความเสี่ยง

กลุ่มได้อภิปรายถึงข้อเสนอแนะ ซึ่งสามารถสรุปเป็นข้อๆ ได้ดังนี้

1. เสนอให้มีการตั้งกองทุนเกษตรกรพันธะสัญญา โดยให้ภาครัฐ เอกชนและเกษตรกร ร่วมกันจ่ายเงินเข้ากองทุน เพื่อลดความเสี่ยงในด้านการผลิต โดยกองทุนจะจ่ายเงินชดเชยให้แก่เกษตรกรและบริษัทได้ในกรณีเกิดปัญหาภัยธรรมชาติ

2. เสนอให้มีคณะกรรมการคุ้มครองสิทธิเกษตรกรที่ทำเกษตรพันธะสัญญา โดยคณะกรรมการควรมาจากตัวแทนหลายภาคฝ่าย

3. เสนอให้มีคณะกรรมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างบริษัทกับเกษตรกรทั้งในระดับจังหวัดและระดับชาติ อาจให้ผู้บริโภคเข้ามาเป็นตัวกลางด้วย

นอกจากนี้ กลุ่มเกษตรกรผู้เลี้ยงสุกรยังมีคำถามฝากไปถึงรัฐบาลว่าจากการที่ภาครัฐมีนโยบายส่งเสริมเกษตรพันธะสัญญา ปัจจุบันเกษตรกรที่ทำเกษตรพันธะสัญญาได้รับความเสียหาย จากการเอาเปรียบของบริษัท มีการใช้ทรัพยากรของเกษตรกรโดยเกษตรกรไม่ได้รับผลตอบแทนอย่างยุติธรรม ภาครัฐจะแก้ปัญหาหรือช่วยเหลือเกษตรกรที่มีปัญหาได้อย่างไร

12.4.2 กลุ่มย่อยที่ 2: กลุ่มถั่วเหลืองฝักสด มะเขือเทศ กล้วย

ผู้เข้าร่วมประชุมประกอบไปด้วย เกษตรกรผู้ปลูกถั่วเหลืองฝักสด จำนวน 5 คน เกษตรกรผู้ปลูกมะเขือเทศ จำนวน 4 คน เกษตรกรผู้เลี้ยงไก่ จำนวน 1 คน ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 1 คน นักวิจัย จำนวน 1 คน และผู้ช่วยนักวิจัย จำนวน 1 คน รวมทั้งหมด 13 คน ทางกลุ่มได้พิจารณาแนวทางในการลดความเสี่ยงของเกษตรกรพันธะสัญญาในด้านปัจจัยการผลิตและกระบวนการผลิต และด้านราคาและตลาด การลดความเสี่ยงโดยการรวมกลุ่มเกษตรกร โดยมีรายละเอียดเพิ่มเติมดังนี้

ก. ด้านปัจจัยการผลิต กระบวนการผลิต ด้านราคาและตลาด

ถั่วเหลืองฝักสด เกษตรกรผู้ปลูกถั่วเหลืองฝักสดมีความเห็นว่า โดยรวมแล้วการทำเกษตรพันธะสัญญานั้นมีความเสี่ยงน้อยทั้งความเสี่ยงด้านผลผลิตและด้านตลาด ดังเช่นการทำเกษตรระบบพันธะสัญญานั้นจะมีเจ้าหน้าที่ของบริษัทเข้ามาดูแล และให้คำแนะนำ ตลอดฤดูกาลผลิต ตั้งแต่การปลูก การดูแล ไปจนถึงการเก็บเกี่ยว ซึ่งรวมไปถึงการดูแลในเรื่องของโรคแมลงการใช้ยาฆ่าแมลง และสารเคมีต่างๆ ทำให้ลดการระบาดของโรคและแมลงที่ระบาดอยู่เป็นประจำได้ ส่งผลให้ผลผลิตมีคุณภาพดี และได้ปริมาณผลผลิตมากขึ้น นอกจากนั้นการทำเกษตรระบบพันธะสัญญานั้นยังมีตลาดรองรับผลผลิต เกษตรกรสามารถขายผลผลิตได้แน่นอนโดยไม่จำกัดจำนวนการผลิต ซึ่งการผลิตระบบพันธะสัญญาในถั่วเหลืองฝักสดนั้นไม่มีการทำสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษร และไม่มีการผูกมัดใด ๆ อีกทั้งเกษตรกรยังไม่ต้องลงทุนค่าเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ยา ก่อนเนื่องจากบริษัท หรือ นายหน้าจะเป็นผู้ให้ยืมปัจจัยการผลิตก่อนและชำระคืนหลังจากขายผลผลิตเรียบร้อยแล้ว

มะเขือเทศ เกษตรกรผู้ปลูกมะเขือเทศมีความเห็นในเรื่องของตลาด และการดูแลเอาใจใส่ของเจ้าหน้าที่ เช่นเดียวกับผู้ปลูกถั่วเหลืองฝักสด แต่ผู้ปลูกมะเขือเทศเห็นว่า การทำเกษตรพันธะสัญญานั้นมีความเสี่ยงปานกลาง เนื่องจากราคาที่ต่ำกว่าท้องตลาด และเป็นราคาเดิมที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงมาเป็นระยะเวลานานแล้ว แม้ว่าค่าเมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย ยา และค่าแรงงานจะมีราคาสูงขึ้นก็ตาม แต่ราคาผลผลิตที่ได้รับก็ยังคงเป็นราคาประกันที่เท่ากับราคาเดิมที่เคยได้รับมาในอดีต ซึ่งเมื่อเปรียบกับต้นทุนในปัจจุบันแล้วถือว่าเป็นราคาที่ค่อนข้างต่ำ

ไก่ไข่ เกษตรกรผู้เลี้ยงไก่ไข่มีความเห็นว่า การทำเกษตรพันธะสัญญานั้นมีความเสี่ยงสูง และยังเป็นการเพิ่มความเสี่ยงในการผลิตอีกด้วย เนื่องจากการผลิตในระบบพันธะสัญญานั้นต้องลงทุนโรงเรือนสูง และปัจจัยการผลิตที่สูง เพราะต้องลงทุนและใช้ปัจจัยการผลิตตามที่บริษัทกำหนดเท่านั้น ซึ่งการผลิตในระบบพันธะสัญญาต้องมีการทำสัญญาเป็นลายลักษณ์อักษร บริษัทจะเป็นผู้ยืมปัจจัยการผลิต และเมื่อเกษตรกรต้องการบอกเลิกสัญญา บริษัทจะเรียกเก็บค่าปัจจัยการผลิตทั้งหมดซึ่งเป็นยอดที่สูงมาก ดังนั้นเกษตรกรจึงไม่สามารถบอกเลิกสัญญาได้ และราคาผลผลิตที่ได้รับก็ต่ำกว่าท้องตลาด ซึ่งเกษตรกรไม่มีทางเลือกเพราะขายให้คนอื่นที่ไม่ใช่บริษัทไม่ได้

ข. การลดความเสี่ยงโดยการรวมกลุ่มช่วยสร้างอำนาจการต่อรอง

ถั่วเหลืองฝักสด เกษตรกรผู้ปลูกถั่วเหลืองฝักสดมีความเห็นว่า การรวมกลุ่มเกษตรกรนั้นไม่มีประโยชน์ และไม่สามารถสร้างอำนาจการต่อรองได้ อีกทั้งยังอาจทำให้เกิดผลเสียกับตัวเกษตรกรเองได้ เพราะเมื่อถ้า

รวมกลุ่มกันแล้ว หากมีเกษตรกรรายใดทำผิดข้อตกลงกับบริษัท อาจส่งผลให้สมาชิกคนอื่นๆในกลุ่มได้รับผลกระทบในทางลบไปด้วย ดังนั้นเกษตรกรผู้ปลูกถั่วเหลืองฝักสดจึงไม่มีการรวมกลุ่มกัน

มะเขือเทศ เกษตรกรผู้ปลูกมะเขือเทศมีความเห็นว่า การรวมกลุ่มนั้นมีความสำคัญมาก นอกจากนั้น การรวมกลุ่มจะทำให้เกษตรกรระบบพันธะสัญญายั่งยืนได้ เพราะการรวมกลุ่มจะสร้างอำนาจต่อรอง มีการเจรจาต่อรองในข้อตกลงต่างๆ หากมีการรวมกลุ่มที่ใหญ่และเข้มแข็งก็จะสามารถสร้างอำนาจต่อรองได้สูง เนื่องจากบริษัทเกรงว่าหากไม่ทำตามที่เจรจาต่อรองแล้วนั้นจะทำให้เกษตรกรเลิกผลิต และขาดผลผลิตเข้าโรงงาน และในอนาคตเกษตรกรคาดหวังว่าการรวมกลุ่มนั้นจะสามารถเพิ่มโควตาการผลิตเข้าบริษัทได้ นั้นหมายถึงเกษตรกรจะมีรายได้เพิ่มขึ้นอีกด้วย

โกโก้ เกษตรกรผู้เลี้ยงโกโก้มีความเห็นเช่นเดียวกับเกษตรกรผู้ปลูกถั่วเหลืองฝักสด คือการรวมกลุ่มอาจก่อให้เกิดปัญหาได้ ดังนั้นส่วนใหญ่เกษตรกรผู้เลี้ยงโกโก้ หรือโกโก้เนื้อก็ไม่มีมีการรวมกลุ่มกัน ซึ่งการเลิกผลิตหรือการทำอิสระน่าจะเป็นทางออกที่ดีกว่า แต่อย่างไรก็ตามก็ยังมีเกษตรกรบางส่วนที่มีการรวมกัน แต่เป็นการรวมกลุ่มเล็กๆ เพื่อเรียกร้องให้มีการปรับปรุงในเรื่องต่าง ๆ บ้างเล็กน้อย เช่น การรวมกลุ่มเรียกร้องให้บริษัทมีการปรับปรุงสูตรอาหาร เรียกร้องให้ปรับปรุงพันธุ์บ้าง เป็นต้น ซึ่งการรวมกลุ่มในลักษณะนี้ก็ได้รับการตอบรับที่ดี ได้รับการปรับปรุงแก้ไขจากบริษัท แต่หากเป็นการรวมกลุ่มเรียกร้องเพื่อขอเพิ่มราคา เกษตรกรผู้เลี้ยงโกโก้เห็นว่าคงไม่มีทางเป็นไปได้

ข. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ถั่วเหลืองฝักสด และมะเขือเทศ

เกษตรกรผู้ปลูกถั่วเหลืองฝักสด และเกษตรกรผู้ปลูกมะเขือเทศมีความเห็นตรงกันว่า รัฐบาลควรมีนโยบายควบคุมราคารับซื้อสินค้าทางการเกษตร เนื่องจากปัจจัยการผลิต และค่าแรงงานที่สูงขึ้น รัฐบาลควรเข้ามาควบคุมให้ราคาระดับสูงขึ้นไปตามราคาปัจจัยการผลิตที่สูงขึ้น

โกโก้

เกษตรกรผู้เลี้ยงโกโก้มีความเห็นว่า รัฐบาลควรมีนโยบายเรื่องเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำในกับเกษตรกร เพื่อให้เกษตรกรนำไปซื้อปัจจัยการผลิตโดยไม่ต้องยืมจากบริษัท เพราะการยืมปัจจัยการผลิตจากบริษัทจะทำให้เกษตรกรขาดอำนาจต่อรอง ฉะนั้นการซื้อปัจจัยการผลิตเองจะทำให้เกษตรกรมีอำนาจต่อรองมากยิ่งขึ้น นอกจากนั้นเกษตรกรยังต้องการให้รัฐบาลควบคุมราคาไข่ไก่ เนื่องจากการควบคุมราคาไข่ไก่นั้นส่งผลให้เกษตรกรถูกกดราคารับซื้อ ในขณะที่ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น

ค. ความเห็นเพิ่มเติมจากผู้ทรงคุณวุฒิ

1. เกษตรกรยังต้องการความรู้จากหน่วยงานรัฐบาลในเรื่องของการป้องกัน และกำจัดโรค และแมลงอยู่ ดังนั้นรัฐบาลควรมีนโยบายที่จะส่งเสริมให้มีการวิจัยและพัฒนาความรู้ในเรื่องของโรค และแมลงในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้มากยิ่งขึ้น และควรมีการเผยแพร่ความรู้จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับให้เกษตรกรอย่างทั่วถึง

2. บริษัทส่วนใหญ่จะเข้ามาให้ความช่วยเหลือในเรื่องของการตลาดเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งปัญหาที่เกษตรกรได้รับคือ ราคาที่ตกต่ำ ดังนั้นรัฐบาลควรเข้าไปดูในเรื่องของราคาผลผลิตทางการเกษตร เพื่อไม่ให้ราคาซื้อขายสินค้าเกษตรต่ำกว่าราคาที่เกษตรกรควรจะได้รับ

12.4.3 กลุ่มย่อยที่ 3: กลุ่มมันฝรั่ง ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ และปลา

ผู้เข้าร่วมประชุมกลุ่ม ประกอบด้วย เกษตรกรผู้ปลูกมันฝรั่ง 5 คน เกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ 4 คน และเกษตรกรผู้เลี้ยงปลา 5 คน ผู้ทรงคุณวุฒิ 1 คน นักวิจัย 1 คนและผู้ช่วยนักวิจัย 1 คน ทางกลุ่มได้แบ่งแนวทางในการลดความเสี่ยงของเกษตรกรพันธะสัญญาออกเป็น 2 ด้านใหญ่ๆ คือ ด้านปัจจัยการผลิตและกระบวนการผลิต และด้านราคาและตลาด โดยมีรายละเอียดเพิ่มเติมดังนี้

ก. ด้านปัจจัยการผลิต และกระบวนการผลิต

มันฝรั่ง เกษตรกรที่มาเข้าร่วมกลุ่ม เป็นเกษตรกรที่ไม่ได้ทำสัญญากับบริษัท เรื่องพันธะนั้น เกษตรกรบางคนเป็นผู้จัดหาพันธุ์ด้วยตนเอง โดยเกษตรกรจะไปซื้อพันธุ์มาจากเกษตรกรที่ทำสัญญากับบริษัทอีกทอดหนึ่ง ความเสี่ยงที่เกิดขึ้นคือในกรณีนี้ พันธุ์อาจไม่ได้คุณภาพ และทำให้ผลผลิตต่ำ ส่วนปุ๋ย และสารเคมี เกษตรกรก็เป็นผู้จัดหาด้วยตนเอง หรืออาจจะได้รับสินเชื่อกจากนายหน้า

ข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ โดยทั่วไป เกษตรกรถือว่ามีความเสี่ยงน้อยเนื่องจากว่าได้ปัจจัยการผลิตและได้รับสินเชื่อจากบริษัท ซึ่งได้แก่ เมล็ดพันธุ์ ปุ๋ย และสารเคมี ด้านกระบวนการผลิตก็มีการติดตามอย่างใกล้ชิดจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมของบริษัท แต่เกษตรกรก็ยังมีความเสี่ยงของเมล็ดพันธุ์ที่เกษตรกรไม่ทราบที่มาของพ่อพันธุ์ แม่พันธุ์ โดยราคาประกันขึ้นอยู่กับพันธุ์ รวมทั้งคุณสมบัติของพันธุ์ก็มีความสัมพันธ์กับราคา ทำให้เกษตรกรมีความเสี่ยงจากการเปลี่ยนพันธุ์ของบริษัทในแต่ละรุ่น ส่งผลต่อราคาที่ได้รับ

ปลา แบ่งเป็น 2 ระบบ คือ กลุ่มที่ทำสัญญากับบริษัท กลุ่มนี้เกษตรกรจะเป็นผู้จ่ายค่าปัจจัยการผลิต ซึ่งได้แก่ พันธุ์ และอาหารปลา เป็นเงินสดเองทั้งหมด ลูกปลาที่ซื้อจากบริษัทจะมีอัตราการตายน้อยซึ่งถือว่าเป็นการลดความเสี่ยงบางส่วน นอกจากนี้ยังมีการติดตามดูแลอย่างใกล้ชิดจากเจ้าหน้าที่ของบริษัท แต่กลุ่มที่ทำสัญญากับนายหน้า นั้น ได้รับสินเชื่อจากนายหน้า แต่ลูกปลาบางทีไปหามาเอง หรือได้จากนายหน้าในระบบเงินเชื่อ ซึ่งความเสี่ยงเกิดขึ้น เมื่อลูกปลามีอัตราการตายที่สูงกว่า ลูกปลาที่ได้จากบริษัท แต่บางครั้งก็ไม่มีทางเลือก เพราะไม่มีเงินสดในการซื้อพันธุ์ปลา และ อาหารปลา เกษตรกรซื้อลูกปลา และอาหารปลา โดยได้รับสินเชื่อจากนายหน้าอิสระ ประมาณร้อยละ 70 และใช้เงินทุนของตนเองร้อยละ 30 และความเสี่ยงของเกษตรกรในกลุ่มนี้มาจากน้ำเสีย อุทกภัย ภัยแล้ง ซึ่งเกษตรกรรับผิดชอบเองทั้งหมด

ข. ด้านราคาและตลาด

สำหรับข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เพื่อผลิตเมล็ดพันธุ์ ในเรื่องราคาก็มีการลดความเสี่ยงโดยการประกันราคาผลผลิต ในกรณีที่มีผลผลิตที่เกินกว่าระดับที่บริษัทประกันไว้ก็สามารถขายให้กับบริษัทได้ในราคาที่บริษัทกำหนด การรับซื้อก็มีการรับซื้อแน่นอน ในกรณีมันฝรั่งและ ปลา มีการรับซื้อผลผลิตที่แน่นอนจากบริษัท ซึ่งเป็นการประกันตลาด กระบวนการผลิตก็เป็นของตัวเองเกษตรกรเอง เกษตรกรไม่ได้รับราคาประกันจากบริษัท โดย

ราคาที่เกษตรกรได้รับเป็นราคาต่ำกว่าของบริษัท เนื่องจากว่าพันธุ์ที่เกษตรกรปลูกไม่ได้เป็นพันธุ์จากบริษัท โดยทั้งหมดเกษตรกรเห็นว่ายังคงได้รับความเสียหายอยู่ ส่วนผู้เลี้ยงปลานั้น กล่าวว่า ราคาที่เกษตรกรได้รับเป็นราคาตลาด โดยได้รับที่บริษัทรับซื้อจะซื้อต่ำกว่าราคาที่นายหน้าอิสระให้ แต่บริษัทมีการจ่ายเงินเร็วกว่านายหน้าอิสระ ซึ่งนายหน้าอิสระจ่ายเงินหลังจากขายปลาช้า ประมาณ 1-2 เดือน

ค. ความเป็นไปได้ในการรวมกลุ่ม

เกษตรกรในกลุ่มนี้เห็นว่า อยากให้มีการปรับปรุงระบบการรวมกลุ่มเกษตรกร เพราะเป็นเรื่องที่ดีสำหรับเกษตรกร ในอดีตเคยมีสหกรณ์เกษตรกร แต่เนื่องจากประสบปัญหาความโปร่งใสในการจัดการ การบริหาร เกิดหนี้สินของสหกรณ์ อยู่ จึงมีความไม่เข้มแข็งเท่าที่ควร

ง. ประเด็นข้อเสนอแนะทางนโยบาย

กลุ่มมันฝรั่ง

1. เสนอให้มีการประกันราคาสูงกว่าต้นทุนอย่างน้อยร้อยละ 25
2. การตัดของเสียจากบริษัทไม่ควรเกินร้อยละ 15 และของเสียควรจะส่งคืนให้กับเกษตรกร

ปลา

1. ควรรับประกันราคาและตลาด และดำเนินการจัดตั้งตลาดกลางของปลา
2. ภาครัฐควรมีการพัฒนาเทคโนโลยี พันธุ์ปลา และอาหารปลา เพื่อเป็นทางเลือกให้กับเกษตรกรและลดการผูกขาดจากบริษัท
3. ภาครัฐควรมีการดูแลสิ่งแวดล้อมทางน้ำ
4. ภาครัฐควรส่งเสริมให้มีการประกันภัยทางการเกษตร หรืออาจเป็นบริษัทเองที่เป็นผู้รับประกัน เช่นเดียวกับการซื้อจากระบบประกันชีวิต
5. ภาครัฐควรมีการส่งเสริมสหกรณ์ผู้เลี้ยงปลาในกระชังให้มีความยั่งยืน

12.4.4 สรุปความคิดเห็นในการอภิปรายรวม

จากนั้น ที่ประชุมก็ได้นำเสนอผลการประชุมกลุ่มย่อย และมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในที่ประชุมร่วมกับผู้ทรงคุณวุฒิอีกครั้ง

ในการประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเรื่องเกษตรกรพันธะสัญญาในครั้งนี้ มุมมองของเกษตรกรต่อเกษตรกรพันธะสัญญาในกรณีพืช เห็นว่า ในกรณีพืชเกษตรกรไม่ได้ลงทุนมาก นอกจากนี้เกษตรกรยังมีการปลูกพืชชนิดอื่นอีกด้วย ทำให้เกษตรกรมองว่าการทำเกษตรกรพันธะสัญญามีส่วนช่วยในการด้านเทคโนโลยี ด้านเมล็ดพันธุ์ และด้านการตลาด เกษตรกรได้อภิปรายว่าการขาดทุนของเกษตรกรบางที่เกิดจากสภาพดินฟ้าอากาศ เช่น ปริมาณน้ำฝน โรค และแมลง ส่วนเทคนิคการผลิตเกษตรกรได้รับจากบริษัทและเกษตรกรตำบล บริษัทที่เกษตรกรเข้าร่วมทำพันธะสัญญาส่วนมากจะเข้ามาส่งเสริมในระยะแรก แต่ในหลายพืชไม่ได้มีการส่งเสริมในระยะต่อมา มีกรณีที่บางบริษัทคู่สัญญาจะไม่ให้เกษตรกรเปิดเผยข้อมูลให้กับหน่วยงานราชการ เป็นไปได้ที่อาจมีการปิดบังข้อมูลข่าวสารด้านการผลิต ราคา และคุณภาพ ในกรณีของสัตว์นั้น มีการลงทุนของเกษตรกรสูง เกษตรกรไม่

สามารถเปลี่ยนแปลงการผลิตได้ง่ายๆ แม้ว่าจะเกิดปัญหาขึ้น เนื่องจากลงทุนใช้เงินลงทุนสูงไปแล้ว นอกจากนี้ยังให้ความเห็นว่กับังคับของเกษตรกรพันธะสัญญา อยู่ทีการสร้างตัวเลขที่ตีเกินความเป็นจริงให้เกษตรกรดูเพื่อให้เกษตรกรมีความสนใจเข้าไปลงทุน ส่วนด้านผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมมักเกิดในการเลี้ยงสัตว์นั้น อาจเกิดกลิ่นเหม็น มีการถ่ายมูลในน้ำ โดยทั่วไปเกษตรกรผู้ปลูกพืชมีความพึงพอใจกับการทำเกษตรกรพันธะสัญญากับทางบริษัท มากกว่าในกรณีของสัตว์

ทีประชุม ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิทีมีประสบการณ์เกษตรกรพันธะสัญญา และ เกษตรกรทีเข้าร่วมประชุมได้ให้ความเห็นว่ ถ้าระบบเกษตรกรพันธะสัญญาจะเป็นระบบเกษตรและอาหารทีจะสร้างความมั่นคงทางอาหาร โดยเป็นการยกระดับการผลิตทั้งภาครัฐและเอกชน กรอบการทำงานระดับสถาบัน ซึ่หมายรวมถึงองค์กร ภาครัฐ ระเบียบ จะสามารถทำให้เกษตรกรพันธะสัญญาเป็นไปอย่างยั่งยืน จะต้องมึสิ่งเหล่านี้คือ

1. องค์กรทีปกป้องเกษตรกรในระบบเกษตรกรพันธะสัญญา เช่น ระบบประกันภัย ระบบกองทุนฟื้นฟูเกษตรกร ระบบสิทธิของเกษตรกรในการเข้าถึงข้อมูลและข่าวสาร การได้มาซึ่องค์กรปกป้องผลประโยชน์หรือคุ้มครองเกษตรกรในระบบเกษตรกรพันธะสัญญา เป็นสิ่งทีสำคัญ

2. กลไกทางกฎหมายทีสร้างความเป็นธรรมให้กับผู้ผลิต สร้างความเป็นธรรมระหว่างเกษตรกรและบริษัท เช่น การรับผิดชอบต้นทุนร่วมกันระหว่างเกษตรกรกับบริษัทในกรณีทีเกิดปัญหาและความเสียหาย มึการคุ้มครองผู้เลี้ยง/ผู้ปลูก มึการปกป้องสิทธิของเกษตรกร สร้างอำนาจในการต่อรองของเกษตรกร

3. กลไกทางกฎหมายทีควบคุมคุณภาพของสินค้าและสิ่งแวดล้อม และมีนโยบายทีมีการบูรณาการระบบเกษตรกรพันธะสัญญาเพื่อเชื่อมต่อการบวนการผลิตไปจนถึงผู้บริโภคทั้งหมด

4. กลไกการพัฒนาเทคโนโลยีอย่างมึส่วนร่วม ส่งเสริมกระบวนการพัฒนาเทคโนโลยีทีเป็นของเกษตรกร รวมไปถึงงานวิจัยทีจะลดต้นทุนการผลิตให้กับเกษตรกร เพื่อความเป็นธรรมกับเกษตรกร

5. มีนโยบายและมาตรการการประกันภัยและลดความเสี่ยง เพิ่มข่าวสารจากหน่วยงานทีเกี่ยวข้องทีจะลดความเสี่ยงด้านการผลิต โดยภาคีภาครัฐทีควรเข้ามาเกี่ยวข้อง ให้มีแหล่งทุนเพื่อช่วยเหลือเกษตรกรทีเป็นหนี้อยู่แล้วเพียงบางส่วน เพื่อให้เกษตรกรสามารถตั้งตัวได้